

<i>Su dabartine politika Izraelis keliauja link susinaikinimo</i>	p. 3
<i>Pasmerkę auką, žmonės tarsi apsaugo save nuo nepakeliamo skausmo ir kaltės</i>	p. 4
<i>Mergaitės, jūs tai eisite į grafiką</i>	p. 6

Audra

ROMAIN GARY

Kaitra! Partolis susmuko ant šezlongo – išsekęs, piktas, paburkusių skausmingu veidu. Prieš verandą stypsojo kokosų palmės, sustingusios virpančiame perkaitusiame ore. Vambo neprisidengta galva saulėkaitoje neįmanomai lėtai ravėjo takelį, vedantį į bungalą. Užtėkyje Cu Liano valtėlė, nuleidusi inkarą netoli paplūdimio, vos sūpavosi ir atrodė išmesta ant smėlio. Partolis nusiėmė šalną, sunkiai alsuodamas perbraukė liežuviu lūpas.

– Vambo! – riktelėjo.

Ir tuojau pat pasigailėjo: balsas buvo kimus, gergždžiantis; jam siaubingai nudiegė gerklę. Vambo užkopė verandos laipteliais, tylėdamas laukė. Partolis atidavė jam šalną.

– Tu nunešti tą šalną į virtuvę, – įsakė. – Paduoti jį mano žmonai. Tu pasakyti žmonai pripilti šalną vandens...

Kaitra! Vangiu judesiu Partolis nubraukė nuo veido prakaitą. Ore – jokio dvelksmo. Gamta atrodė mirusi.

– Tu suprasti?

Jis stvėrė sifoną, spustelėjo. Sifonas pratisai sugargaliavo: buvo tuščias. Karštis darėsi nepakeliamas. Beje, barometras jau dvi dienas visiškai nenormaliai krinta: galbūt audra kaip niekur nieko sukinėjasi apie salą ir užgrius ją ūmai. Bet tai tik silpna viltis. Jau porą dienų Partolis nenuleidžia akių nuo dangaus, deja, jame nė menkiausio įtartinio ženklų. Jis išsitiesė ant šezlongo, pasibruko rankas po pakaušiu, užmerkė akis. Kai atsimerkė, išvydo žmoną, stovinčią priešais.

– Cu Lianas vėl siunčia pas tave savo tarną, – pasakė ji, – ir prašo skubiai ateiti. Jam bloga.

Partolis nusikeikė.

– Kad jis pasikartų! – šuktelėjo. – Tas nelemtas kinas ne didesnis ligonis už mus, sakau tau, Elen. Tai opijus suka jam galvą. Tavo Cu Lianas bjauriai piktnaudžiauja kvaišalais!

Pritvinkęs pagiežos, Partolis sunkiai pakilo. Apskritai jis mielai aplankyti kiną, jautė jam nuširdžią simpatiją. Bet vis dėlto niršo, nes buvo ištroškęs, nes duso.

– Kur, po velnių, prašapo mano šalmas? – bambtelėjo.

Ir iškart pamatė jį ant pinto staliuko greta tuščio sifono.

– Aš pripyliau jį vandens, kaip buvai prašęs, – Elen kalbėjo lėtai, abejingai. – Vambo jį tau atnešė, bet tu miegojai. Tik dabar jis turbūt jau visiškai sausas: tu miegi jau dvi valandas.

Partolis staigiai užsimaukšlino šalną ant galvos, nusiėmė iš verandos ir patraukė takeliumi.

Cu Lianas gyveno kitapus užtėkio. Saulė negailestingai kepino. Partolis svirduliavo, kliuvinėjo už šaknų. Jis pamiršo paimt savo koltą ir šovinių diržą. Viskas jam buvo vis tiek. Audra... Bent kol kas ji vienintelė jam iš tiesų rūpėjo. Vėsa ore! Jis jautėsi nesveikas, nusikamavęs. Kokosų palmės vis dar stingsojo – lyg niekinamai; dangus buvo toks mėlynas, toks beviltiškai giedras. Horizonte nė debesėlio. Jūra miegojo. Bambukai atrodė it paprastos lazdos, susmaigstytos į žemę. Teisybė, barometro stulpelis krito, bet tai dar ne kažin ką rodo.

Sunkiai alsuodamas, Partolis stabtelėjo, atsikvėpė.

Elen stebėjo tolstantį vyrą: matė, kaip jis nusileido stačiu kalvos šlaitu, paskui ūmai dingo tarp palmių. Saloje jie gyveno jau ketverius metus: tropikų saulė nužudė jame vyrą, joje – meilę. Išvargusi ji išsitiesė ant šezlongo, nuo kurio ką tik pakilo Partolis. Priešais bungalą Vambo dėjosi įnirtingai besigrumiant su piktžolėmis, iškeruojusiomis ant takelio: žolių buvo nedaug, ir turėdamas bent kiek geros

valios jis būtų apravėjęs žemę mažiau kaip per valandą. Bet Vambo dykinėjo, ir Elen puikiai tai suvokė. Išsiblaškiusi ji pažvelgė į apsilintas palmių viršūnes, paskui į dangų. Bungalas, pastatytas ant nedidelės kalvos, buvo kiek iškilęs virš plantacijos, nusidriekusios į vakarus. Nuo pašiurių pusės sklido nepaliaujamas monotoniškas almesys: nepaisydami kaitros, čiabuviai dirbdami nuo ryto iki vakaro be atvangos traukė dainą. Elen pasuko galvą į jūrą ir staiga krūptelėjo: ten, pačiame horizonte, pasirodė baltas taškas; veikiai jis įgavo trikampio formą. Ji pakilo, įbėgo į bungalą ir grįžo su žiūronais: taip, tai gali būti tik burė. Elen smalsiai žiūrėjo į ją. Niekas niekuomet neatplaukia į salą. Ji padėjo žiūronus ant pinto staliuko ir ėmė nekantriai laukti. Po valandos burlaivis įplaukė į užtėkį ir nuleido inkarą greta Cu Liano valtėlės. Išlėkusi iš verandos, Elen nusileido į aptvarą.

Henri Matisse. Jauna moteris prie lango. Saulėlydis. 1921

– Vambo! – paliepė. – Tu bėgti prie burlaivio. Paprašyti kapitono jis ateiti čia. Tu paskubėti, labai paskubėti.

Ir čia pat susigriebė, koks paikas jos elgesys: be Cu Liano būsto, jų bungalas buvo vienintelis šioje salos dalyje; neįmanoma, jog lankytojas, kad ir ką jis darytų, čionai neužklystų.

– Tu pasilikti! – čia pat piktai riktelėjo ji negrui, kuris nieko nebesuprato. – Tu likti ir dirbti! Tu nieko neveikti, aš puikiai matyti. Aš pasakyti savo vyrui. Tu dirbti kaip reikia arba grįžti į brūzgnus! Tu suprasti.

Ji pasijuto neteisi ir paraudo iš gėdos. Bet Vambo nesuprato. Patikliai į ją pažvelgė, nusišypsojo ir ne per guviausiai išrovė kelias žoles, augančias jam prie kojų.

Pešas įbrido į vandenį, ištraukė laivelį ir paliko jį ant smėlio. Pakėlęs galvą, išvydo bungalą. Fidžio čiabuvių teigimu, tai daktaro Partolio būstas. Jis nesiryžo. Dabar, kai atvyko, dabar, kai tuojau viską sužinos, jam pritrūko drąsos žengti į priekį. Nejudėdamas pastovėjo vandenyje, siekiančiame jam iki kulkšnių; ūmai pajuto panišką norą šokti į laivelį ir sprukti. Pešas atrodė kokių keturiasdešimties metų. Saulės nurudintą veidą raudonais karščiuojan-

čiais vokais juosė vešli juoda barzda. Jis buvo be šalmo – neįmanomas dalykas baltiesiems šiose platumose – ir, kas dar keisčiau, neturėjo jokio ginklo. Atletiška jo figūra dvelkė brutalumu, veržlumu. Pešas garsiai šniokštavo. Mėlynos krauju pasrūvusios akys keistai įdėmiai žvelgė į bungalą; ten jis įžiūrėjo baltą siluetą. Dar akimirka padvejojęs, žengtelėjo atgal... Saulė kepino jam galvą, kaklą. Karštis gūsiams kilo nuo žemės, nuo jūros, leidosi iš dangaus. Palmynai maudėsi ryškioje, žiaudrioje šviesoje. Galop Pešas, regis, pasiryžo. Jis lėtai nužingsniavo prie takelio, kurį matė priešais kylantį iki bungalų. Jam einant pro šalį, Vambo, pasislėpęs už palmės, metė į jį įtaringą, smalsumo kupiną žvilgsnį. Žengė Pešas sunkiai, palenkęs galvą, sugniaužęs kumščius; jis panėšėjo į plėšrų žvėrį, besitaikantį pulti. Veidu sruvo prakaitas. Prieš verandą, pakėlė akis ir staiga krūptelėjo: prieš jį buvo moteris. Baltoji moteris... Pirma, kurią mato po tiek daug metų. Elen smalsiai jį apžiūrinėjo. Įtemptas nerimas buvo giliai išvagojęs svečio bruožus, bergždžiai stengėsi

pasislėpti jo žvilgsnyje, jo išraiška buvo keista, lyg paklaikusi, karštligiška. Jai netikėtai toptelėjo, kad gal tai pabėgęs katorgininkas. Pataisos darbų kolonija buvo išikūrusi kiek piečiau, dvi dienos plaukimo nuo salos. Pešas, rodos, kažin ko laukė, padvejojo, paskui žengė į priekį.

– Duokite atsigeriti! – sušvokštė.

Elen tarėsi jo balse užčiuopusi ką kita nei troškulį – nevilgtį. Ji pasiuntė Vambo į bungalą atnešti sifono.

– Jūs iš toli?.. – pasiteiravo.

– Iš Fidžio.

Pešas netvirtai užkopė į verandą, vienu mauku godžiai ištuštino stiklinę.

– Atvykau į salą pas daktarą Partolį. Aš... Turiu skubų, labai skubų reikalą. Juk jis čia gyvena?

– Aš jo žmona.

Pešas nerangiai nusilenkė.

– Aš... Aš vadinuosi Pešas.

Jis stovėjo verandos vidury ir sutrikęs sūpavo raumeningas apžėlusias rankas.

– Jūsų vyras namie? – paklausė.

– Ne. Išėjo aplankyti draugo, sunegalavusio kino, kuris gyvena kitoje užtėkio pusėje. Grįš po poros valandų.

Tyla. Pešas tylėjo. Elen aiškiai girdėjo tankų, trūkšmingą jo alsavimą. Nelabai drįso klausinėti, koks reikalas atvedė jį į salą, tarsi jausdama, kad jis nebūtų atsakęs. Aptvaras prieš verandą buvo tuščias. Pasinaudojęs tokiu ypatingu įvykiu kaip pašaliečio vizitas, Vambo metė darbą ir, matyt, slankiojo kur nors po plantaciją. Dangus tebebuvo beviltiškai giedras: nė debesėlio. Užtėkyje, nuleidęs inkarą prie pat Cu Liano valtėlės, sustingusį stiebą kėlė Pešo burlaivis. Nebuvo kuo kvėpuoti. Barometras krito, o kaitra tolydžio stiprėjo: bet mintis apie audrą nė netoptelėjo. Tas Pešas... Ką jis ketina veikti saloje? Elen atsiduso. Pešas vogčiom ją apžiūrinėjo. Baltoji moteris!.. Jis net pamiršo savo apsilankymo tikslą. Žvilgsnis skubiai lakstė tuo tįsančiu, tarytum apleistu kūnu, tokiomis iškilimomis krūtimis, rodos, besitaikančiomis kiaurai perverti marškinius, tuo veidu, kojomis... Sėdėdamas ant kėdės, plačiai išskėtęs kelius, nuoga krūtine, jis lėtai siūbavo gauruotas rankas. Juoda barzda, akys karščiuojančiais vokais, pernelyg išbrinkusios mėlynos venos smilkiniuose teikė jam keistą, niūrią išvaizdą. Jis apsidairė: nieko. Aptvaras tuščias. Moteris čia, ranka pasiekiamą, nuoga ir balta po savo šiurkščios drobės marškiniiais.

Tylėti negalima bausti

Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komitetas turi bene vienintelį nuolatinį punktą savo posėdžių darbotvarkėje – Izraelį. Žiniasklaida taip pat it per dinamišką stiklą nuolatos stebi žmogaus teisių situaciją Gazos Ruože ir Vakarų Krante, netrūksta ir įvairių „(ne)palaikome“ tipo arabų ir Vakarų šalių lyderių pareiškimų. Deja, tiek vienu, tiek kitu politinės iškalbos pritrūko po kruvino JAV ambasados Jeruzalėje atidarymo, ir to priežastys nėra iki galo aiškios.

Pasišalinęs iš susitarimo dėl Irano branduolinės programos, o į susitikimą su Šiaurės Korėjos lyderiais žiūrintis iš „žiūrėsiu, bus man tą dieną PMS’as ar nebus“ perspektyvos, šiandieninis JAV valdantis elitas parodė, kad norėdamas savo žodžio jis laikytis gali. O ypač kai to mažiausiai reikia: kitaip tariant, tradicija tapo geras idėjas išmesti į šiukšlyną, o kliedesius paversti realybe. Taigi, prieš gerus kelis mėnesius prabilus apie JAV ambasados perkėlimą į Jeruzalę nepatikliai kraipėme galvas, o gegužės 14 d. stebėjome, kaip Ivanka Trump ir jos vyras Jaredas Kushneris dalyvauja jos atidaryme. Komiko Stepheno Colberto pakrikštyti Taikos sutarties Barbe ir sąmokslas Kenu, jie buvo sukritikuoti dėl pernelyg plačių ceremonijos metu demonstruotų šypsenu, nes, kaip ir buvo galima tikėtis, procesas ramiai nepraejo.

Tą dieną rytinėje Gazos Ruožo pusėje rinkosi tūkstančiai palestiniečių – protestuoti prieš JAV ambasados perkėlimą ir kartu paminėti Nakbą, simbolizuojančią 1948 m. nepriklausomybę Izraelio tautai ir masinės tremties pradžią palestiniečiams (*nakba* arabų kalba reiškia katastrofą). Šie protestai yra dalis kovo 30 d. prasidėjusio Didžiojo palestiniečių žygio į tėvynę. Katastrofiškai praėjo ir gegužės 14-oji (tikroji Nakbos diena yra gegužės 15-oji). JAV ambasados perkėlimo akcentu tapo Izraelio karinėms pajėgoms pernelyg pavojingi pasirodę palestiniečių protestuotojai: suskaičiuoti bent 65 žuvę aktyvistai, o kur dar tūkstančiai sužeistų. Protestuotojai ginkluoti, deja, buvo – akmenimis. Tik kad Izraelio ginkluotųjų pajėgų priešakinės linijos buvo pernelyg toli tiems akmenims sviesti. Susidorojimas aktyvistų noro toliau rinktis ir protestuoti nesumažino: septynias savaites pagal pirminį planą turėjęs vykti Didysis žygis į tėvynę nesibaigia dar ir šiandien. Demonstracijose dalyvauja ir tėvai su vaikais, pastarieji į dangų leidžia aitvarus. Trylikametis Belas Yassinas „Middle East Eye“ žurnalistams paaiškino, kad aitvaras simbolizuoja palestiniečių laisvės siekį ir norą skrieti nuskrieti atgal į gimtinę (Maha Hussaini, „Despite the Siege: Palestinians keep Gaza protests alive“).

Aršiausią reakciją į gegužės 14-osios įvykius išreiškė ne arabų ar Vakarų šalių politikai, o Turkijos prezidentas Recepas Tayyipas Erdoğanas, JAV ambasados perkėlimą iš Tel Avivo į Jeruzalę pavadindamas jokios prasmės neturin-

čiu ir neprotingu veiksmu. Diplomatinė Turkijos ir Izraelio istorija jau ir taip nėra labai graži. 2010 m. Izraelis atakavo turkų komanduojamą flotilę, plukdžiusią resursus į jau 11 metų blokadą patiriantį Gazos Ruožą, – žuvus devyniems turkams, Izraelio valdantieji atsiprašyti sugebėjo tik po trejų metų. Europos fronte konkrečią poziciją užėmė islandai. Vietos aktyvistai surinko beveik 20 tūkst. parašų, kuriais kviečiama boikotuoti 2019 m. Izraelyje vykiančią „Euroviziją“, – gerokai mažiau nei pusę milijono gyventojų turinčiai salai-valstybei tai yra įspūdingas skaičius. Peticijoje rašoma, kad dalyvavimas puošniame konkurse yra moraliai neteisingas palestiniečių atžvilgiu. Kitų šalių pozicijos? Ne iki galo aiškios, nors ketinimų eiti JAV pėdomis ir ambasadą perkelti į Jeruzalę paskelbė Čekija, Rumunija ir Vengrija. Jiems įkandin pasekti ir tokiu būdu „atkurti istorinį teisingumą“ siūlė grupelė Lietuvos konservatorių, deja, ne visai sėkmingai, nes Linas Linkevičius pareiškė, kad mato Jeruzalę kaip „būsimą abiejų šalių sostinę. Apskritai viskas turi būti derybų rezultatas, nes matome, kaip tai yra jautru“ („Linkevičius: Lietuva nesvarsto perkelti ambasadą iš Tel Avivo į Jeruzalę“, „Delfi“).

Ne vien Izraelio ir Palestinos konflikto sprendimo scenarijus yra didžiulis galvos skausmas tarptautinei bendruomenei. Dar didesnis galvosūkis – kur padėti kablelį sakinyje: „Tylėti negalima bausti.“ Beje, norint įtikti kuo daugiau pusių, sakinį galima nukirsti padėjus tašką ir po dvejų pirmųjų žodžių, t. y. verksmingai palinksėti galvas dėl tų bent jau 65 žuvusių palestiniečių, bet griežtai atmesti tokias *radikalų* mėgstamas priemones kaip iš Izraelio atvežtų prekių boikotas (!) ar, neduok Dieve, vengimas plėtoti akademinis ryšius. Jau kurį laiką pabrėžtinai tyli Kanada, nors progresyvi Justino Trudeau vyriausybė dažnai priešinama konservatyviai Donaldso Trumpo administracijai. Žodis „bausti“ labai nepatinka ir Jungtinei Karalystei. Kovo mėnesį JT Žmogaus teisių komitete balsavę prieš Izraelio atskaitomybę palestiniečių atžvilgiu, britai protestavo prieš komiteto „neproporcingą susitelkimą į Izraelį“, nors prieš šešerius metus JK vyriausybės užsakytame teisiniame tyrime atvirai pareikšta, kad Izraelio elgesys su sulaikytais nepilnamečiais palestiniečiais pažeidžia Ketvirtąją Ženevos konvenciją ir JT vaiko teisių konvenciją, rašoma portale „Al Jazeera“ (Ben White, „UK silence on Israel’s detention of Palestinian children“).

Kur reikėtų brėžti ribą, nuo kurios tylėjimas nebebūtų visuotinė teisė ir kalbėjimas taptų pareiga?

– MARIJA SAJEKAITĖ –

ALFONSAS JONAS NAVICKAS

Viena šalis

Virš visų kelių ir bokštų,
Girių, auštant raudonų,
Ežerų ir upokšnių,
Viršum gultų ir namų;

Virš piliakalnio negyvo
Ir gyvųjų mums kapų
Naujos žinios iš ankstyvo
Amžiaus kyla pamatų

Akmenim senų karalių
Rūmų, parkų vienatin.
Atmenu tą graudžią šalį;
Taikoje ją laisvėj gink.

Botanikos sodas

Takas, gėlynai, žiedo šypsnyš,
Kilimas margas, genys,
Šokantis vėjas tarp guotų.
Paukštis kad šiadien giedotų.

Marius Samavičiaus piešinys

Kaip dvasia leido

Buvusių KGB rūmų prieškiemiuose surengta palaimintojo Teofiliaus Matulionio nuotraukų paroda. Kaip greitai, turbūt pernelyg greitai ir lengvai, net šiek tiek komiškai grotos, spygliuotos tvoros, ešafotai tampa altoriais. Atmintyje dar tebesilaiko sargybinių komandos. Liepia sunerti rankas už nugaros ir leistis žemyn, į kameras rūsiuose. Cementiniai laipteliai, nuzulinti lyg kitados Aušros vartuose, ne kartą juk tų pačių kojų. Jau niekas per amžius neišmuš ten tvyrančio klaikaus kančios ir mirties tvaiko. Netrukus tai bus dalis popiežiškojo maršruto. Užuos, atpažins Jo Šventenybė? Labai tiktų, jeigu jam kas nors iš vyskupų palydos suriktų: *Ruki za spinu!* O išeidamas koku gelžgaliu galėtų įrėžti ant kameros sienos savo autografą. *Zdes' byl papa rimskij.* Gatavas tarybinis anekdotas.

Bet, gerai pagalvojus, negaila nei juodbėrių bėrų, nei ko kito. Kai Jėzus žada Evangelijoje, kad duos savo mokiniams šimteriopai namų, laukų, tėvų, brolių ir seserų, tai yra tikriausia tiesa. Nebūtinai praradusiam namus bus atsilyginta namais. Gali būti broliai ir seserys. Ar juodbėriai. Arba priešingai. Jeigu apskritai verta svarstyti religinio užmokesčio, vadinamųjų „garbingų mainų“ reikalus, tai žmogus čia joks patarėjas Dievui. Mums svarbu, kad iš mūsų buvo kas nors išplėšta, nugvelbta, gal savo noru atiduota. Jėzaus vardu padarytas nuostolis. Viešpats tada pratrūksta dosnumu ir pats prisidaro skolų.

Per rekolekcijas, kai dalyviai aptarinėja savo dvasines patirtis, girdžiu istoriją apie didelius jausmus, pasiauko-

simą, atsidavimą. Meilė turėjo įžiebtį meilę, keisti gyvenimą ir pripildyti širdis džiaugsmo. Nesusklostė taip. Santykiai virto kankyne. O paskui, kai rengtasi galui, ėmė rodytis atlygis, ir tai buvo daugiau, nuostabiau negu laimė dviese. Jei gauni iš Dievo tik tai, ko lauki, ką susiplanuoji ir apsisikaičiuoji, anokia čia malonė. Anoks būtų ir Dievas, nesinaudojantis fantazija, praradęs paslaptumą. Štai vieną vakarą virtuvėje šaukšteliu stropiai maišoma tirpioji kava virsta epifanijos seansu, dievišku apsieiškimu, lydimu nenumaldomo ašarų srauto, dovanojančiu katarsį ir praregėjimą. Ar galėtum numatyti tokius scenarijus?

Dešimtmetė Dorotėja grįžta iš atlydų kartodama, kad geriausia šventė yra Sekminės. Ji irgi nesitikėjo, jog viskas bus taip. Pakeliui į Vilnių ji laikys apsikabinusi šuniuką, vardu Bučkis, kurį, likusį be namų, įpiršo per pamokslą atlydus vedantis kunigas. Dėl to kaltinama Šventoji Dvasia ir jos septynios dovanos. Negi priešinsies. Išjungia šviesą ir daro, ką nori. Paskui kitiems atrodo, kad buvo prisigerta jauno vynu.

Kas tapo atlygiu, dvasine kompensacija Teofilui Matulionui ir kitiems iš KGB požemių, nėra tik altorių garbė ar panašūs dalykai. Česlovas Kavaliauskas, kitas garsus anų laikų dvasininkas, sakydavo, kad lageris išgelbėjęs jo kunigystę. Jis kunigaudamas susidraugavo su kažkokia kaimo felčere, rengėsi mesti bažnytinę tarnybą ir tuoktis. Pokario metais valdžia nėrėsi iš kailio, kad kunigai susirastų žmonas ir keistų profesiją. Kavaliauskas irgi

būtų užkibęs ant to kabliuko, jei ne areštas ir Norilsko šachtos. Taip pasiliko kunigu. Rašė meilės lyrką, bet jau nesiblaškydamas, prisirišęs prie kunigystės. Jeigu reikia dar daugiau, iš viso to išėjo aistringas tikėjimo liudijimas, užkrėtęs, patraukęs gausybę žmonių Atgimimo metais.

„Kunige, tavo kelias erškėčiais klotas!“ – suspigo egzaltuota parapijos aktyvistė per vienas primicijas prieš daugelį metų. Mes, klierikai, patyliukais kikenome, bet, aišku, ji buvo teisi. Tas, kuriam pranašauti erškėčiai ir kuris tąsyk sveikinamas žadėjo plasniti it vyturėlis, paskui tragiškai žuvo kalnuose, likęs dviese su šunimi. Niekas nesužinos, kas dėl to turėjo išaugti, papildyti šimteriopai. Gal paties kunigo siela?

Rengdamiesi teodicijos egzaminui, mūsų studentai kelias paras kalė XIII amžiuje Tomo Akviniečio sumanytus Dievo buvimo įrodymus. Griežtos lotyniškos formulės, ir nė žingsnio į šalį. Žinoma, Dievas nėra proto ir logikos priešas, jo buvimo idėja gali būti teisingo mąstymo vaisius. Bet tada, kai jautiesi jo priremtas prie sienos ir galutinai įveiktas, pakvimpa kitais dalykais. Sekminių berželiais. Gal KGB požemiais. Tirpiąja kava. Balzganu vėju pro atvirą langą, besisklandant sutemų burtams.

Iš anksto jis neperspėja, ką pasitelks mums sugauti. Ir dažniausiai nesikartoja jo priemonės. Dangiškoji vaizduotė veikia be priekaištų.

– JULIUS SASNAUSKAS –

Prekyba žmonėmis ir išnaudojimas. Kuo čia dėta kultūra?

Skaitytojams pateikiame kiek netikėtą ir kultūrinei spaudai ne visai įprastą pokalbį apie prekybą žmonėmis ir žmonių išnaudojimą. Kalbamės su Kovos su prekyba žmonėmis ir išnaudojimu centro vadove KRISTINA MIŠINIENE. Šių temų aptarimo kultūrinėje spaudoje ėmėmės svarstydami, kokios kultūrinės nuostatos sudaro sąlygas įvairaus pobūdžio žmonių išnaudojimui. Kokiuose visuomenėje plačiai paplitusiuose įsitikinimuose atramą randa tokie reiškiniai kaip išnaudojimas ir nebaudžiamumas? Ar kultūra su tuo turi (turėti) ką nors bendro?

– Kristina, susipažinome, kai Kaune įsikūrusiame socialiniame centre „Emma“ skaitėte paskaitą apie darbo migracijos teoriją ir praktikas. Tąkart kalbėjomės apie prekybą žmonėmis, įvairias pažeidžiamų Lietuvos piliečių ir atvykusiųjų išnaudojimo formas. Gal galite trumpai priminti, su kokiomis problemomis centro darbuotojai šiandien susiduria dažniausiai, kaip šias problemas sekasi spręsti ir kas labiausiai padeda ar apsunkina šių problemų sprendimą?

– Mūsų pagalbos spektras gana platus – padedame nukentėjusiems nuo įvairių prekybos žmonėmis formų, prostitucijos, seksualinės prievartos. Mūsų klientai yra moterys, vyrai, vaikai. Daug dėmesio stengiamės skirti prevencinei veiklai, diskusijoms, mokymams. Per 17 darbo metų pavyko išgelbėti nemažą būrį žmonių, stumtelėti kitus link kokybiškesnės egzistencijos, nuolat siunčiame visuomenei žinią apie socialinį teisingumą, apie baises silpnųjų išnaudojimo pasekmes. Tačiau atrodo, kad nukirtus galvą vienai problemai jos vietoje išauga bent kelios.

Aš pati ir visos mano kolegės atėjome į šį lauką tvirtai pasiryžusios neleisti „blogiečiams“ skriausti pažeidžiamų bendruomenės narių, tačiau realybėje pamatėme, kad didžiausios, aršiausios kovos yra ne prieš juos – o prieš abejingus, korumpuotus, negeranoriškus, tačiau turinčius galią valdininkus. Apmokėjimas už mūsų darbą, adekvati, nežeminanti pagalba išnaudojimą, prievartą patyrusiems vaikams, moterims, migrantams, suteikimas jiems prieigų prie valstybės resursų – čia būtų galima vardinti ir vardinti.

Vis dar susiduriame su požiūriu, kad visa tai yra tik mūsų problemos, norite jas spręsti – rašykite projektus, dalyvaukite konkursuose, gal laimėsite. Mes klausiamo, pavyzdžiui, Kauno savivaldybės, o kas bus, jei nelaimėsite jūsų konkurso, kas tada padės prekybos žmonėmis aukoms Kauno mieste, gauname atsakymą – na, tai niekas tada nepadės, gaila, žinoma.

Štai kur visų negandų pradžia – valstybė nemano, kad tai yra svarbu. Valdininkai stuksena sau pirštu į smilkinį, išgirdę, kad neišeiname namo tol, kol neišsprendžiame kliento problemas.

– Mūsų susitikimo metu teigėte, kad kovoje su prekyba žmonėmis ir darbuotojų išnaudojimu svarbi viešoji nuomonė. Minėjote skirtumą tarp, pavyzdžiui, sutenerio ir darbuotojų išnaudotojo: sugautas suteneris veikiausiai nedraskys akių ir sieks likti nepastebėtas, nes žino, kad jo istorijai iškilus į viešumą užtarimo visuomenėje jis neris. Darbuotojus išnaudojantys darbdaviai nebijo viešumo ir elgiasi priešingai. Ar galėtume sakyti, kad visuomenė skirtingai vertina skirtingas išnaudojimo formas, į vienas žiūrėdama atlaidžiau, į kitas – griežčiau. Ir jei yra būtent taip, ar tai galėtų paaiškinti skirtingas nusikaltimus įvykdžiusių žmonių laikysenas viešumoje?

– Šioje srityje, kaip, beje, ir kitose panašiose, yra labai daug stereotipų, kurie daro didelę įtaką žmonių sprendimams ir nuomonei. Jei auka – tai turi būti silpna, palaužta, kelti gailestį, turėti „gerą reputaciją“ (taip pareiškė aukštas pareigas einanti policijos pareigūnė). Bet į kokią lentynėlę tada įdėti jaunuolius, kurie gaujų verčiami daro nusikaltimus, patirdami didžiulį psichologinį spaudimą, fizinę prievartą? Taip, jų mums negaila – mes jų nesuprantame ir jų bijome. Nors jau daugybę metų tiek mūsų šalies, tiek tarptautiniai dokumentai, net įstatymai sako, kad prekybos žmonėmis aukos sutikimas būti išnaudojami neturi jokios reikšmės, bet vis dar pirmas klausimas tokiais aukai būna – savo noru važiuavi?

Pastaruoju metu Vidaus reikalų ministerijos šalyje išplatinti plakatai, lankstinukai auką vaizduoja kaip naivią ir kartu godžią „didelių“ pinigų, pasirodusią parsiduoti dėl „linksmų vakarėlių“ ir pan. Absurdiška, bet tie patys valdininkai yra atsakingi už pažangių, aukų nesmerkiančių nuostatų įgyvendinimą šalyje, visuomenės nuomonės keitimą. Tokios veidmainiškos laikysenos keliamas sumaištimi sumaniai naudojasi nusikaltimus atliekantys asmenys ir jų advokatai – ne be reikalo jie teismuose tiek dėmesio ir pastangų skiria savo aukų menkinimui, įrodinėja aukas esančias pačias kaltas, „pasileidusias“, „tingines“...

Tačiau ir čia esama tam tikro reitingavimo – suteneriai ir jų parankiniai paprastai yra pačiame dugne, net jeigu jie ir disponuoja didelėmis lėšomis, ryšiais, neabejotinai tai yra patamsių būtybės, visuomenės atstumtieji. Visiškai priešingai jaučiasi vergvaldys, darbinėje veikloje išnaudojantis tautiečius ar atvykėlius. Nebaudžiamumas ir sukauptos lėšos, reikiami draugeliai jam leidžia tiesiog traukintis suatrikusius, nesugebančius apsiginti, neišmanančius įstatymų darbuotojus. Vergvaldžiui nereikia pačiam gintis – už jį

kalbės ir rašys kvalifikuoti advokatai, ir iš viso – „nustokite persekioti verslą, verslas jus visus išlaiko“.

– Paskaitos „Emmoje“ metu kalbėjote apie „fasadinį patriotizmą“, kuris neleidžia skystis, jeigu kam nors nutiko kas nors bloga. Gal galėtumėte išplėsti šią mintį?

– „Fasadinį patriotizmą“ turėjau galvoje kalbėdama apie ukrainiečių išnaudojimą mūsų šalyje. Prieš porą metų, kai pirmą kartą prabilome apie tai, dar gerai nesupratome, kodėl, pasiekus tam tikras tarnybas, ši tema staiga pradėdavo nieko nebedominti, buvo pabrėžiama, kad nereikia „taip negatyviai žiūrėti į situaciją“, kad lietuviai yra dideli ukrainiečių draugai ir t. t. Kartais matant gražius koncertus per televiziją, kurių metu renkamos lėšos šiems mūsų kaimynams paremti, apima labai sunkūs jausmai – o ką padarėme, kad apgintume migrantus iš Ukrainos, kad jie nepatektų Lietuvoje į darbinį išnaudojimą, ką padarėme, kad jų moterys savo vaikams duoną užsidirbtų ne Vilniaus ar Kauno viešnamiuose?

– Grįžkime prie Jūsų vadovaujamo centro veiklos. Teigiate, kad ji labai priklauso nuo projektų rašymo ir dalyvavimo įvairiuose konkursuose, o valdžioje esantys pareigūnai problemoms, kurias sprendžiate, dažnai yra abejingi. Tačiau galbūt esama ne tik valdžios abejingumo, bet ir paprasčiausio neįsivaizdavimo, kaip jie galėtų patys spręsti tokias problemas? Kuriam laikui įsivaizduokime, kad valdininkai nėra abejingi, tik nuoširdžiai nesupranta, kokios yra jų kompetencijos ribos ir ką galima nuveikti su turimais resursais. Ką tokiems valdininkams patartumėte, kokius sprendimus, gerąsias kitų šalių praktikas jiems pasiūlytumėte?

– Žinot, jeigu dabar būtų 2000 metai, gal ir sutikčiau su Jūsų mintimi. Bet 2018-aisiais... Jeigu kas suskaičiuotų, kiek mokymų, konferencijų, apskritųjų stalų šia tema yra surengta, o jeigu dar žvilgtelėtume į nuolatines valdininkų komandiruotes užsienin... O dar pavartytume Vidaus reikalų ministerijos ataskaitas Briuseliui... Tikrai pamatytume savo šalį jau išplėšusią pergalę prieš tokį baisų reiškinį kaip prekyba žmonėmis. Deja, tik popieriuje. Šiandien besarmaciškai valdininkai pučia krūtinės ordinams, o aukos kankinasi vienatvėje, nepritekliaje, abejonėse. Valdininkams nereikia pamokymų apie jų darbą, šitas etapas jau praeityje. Jie šiandien arba iš viso neigia pačią problemą, arba tvirtina ją išsprendę. Kaip kitaip paaiškinti faktą, kad, pavyzdžiui, Kauno, Klaipėdos savivaldybės 2018 metais pagalbai nukentėjusiems neskyrė nė cento? O reiktų daug ko – verkiant reikia spręsti kvalifikuotų advokatų seksualinės prievartos ir prekybos žmonėmis aukoms klausimą, didinti įvairiapusę pagalbos prieinamumą šalies teritorijoje. Negi normalu nukentėjusiajam, pavyzdžiui, iš Skuodo ieškoti pagalbos Klaipėdoje? Ir dar daug kitų paprastų, bet gyvybiškai svarbių darbų reikia atlikti. Tam suvokti užtenka diplomo, lojalumo tarnybai, sąžinės, galų gale, nebūtina dairytis į kitų šalių praktikas.

– Užsiminėte, kad sunkiausias kovos kovojamas prieš korumpuotus ir abejingus, galių turinčius valdininkus. Tačiau atrodo, kad dažnai valdininkų abejingumas ir verslininkų akiplėšiškumas atramą randa viešoje nuomonėje, kur dominuoja nuostata, kad auka yra „pati kalta“. Kiek tiesos yra teiginyje, kad aukos dažnai yra pačios kaltos dėl jas ištikusių nelaimių? Iš kur atsiranda šis manymas, kad dėl visko kalti pirmiausia patys nelaimę patyrusieji? Kiek mūsų turimas aukos įsivaizdavimas sutampa su realiu aukos paveikslu?

– Sunki ši tema. Kartais atrodo, kad, pasmerkę auką, žmonės tarsi apsaugo save nuo nepakeliamo skausmo, kaltės. Kaip reaguoti į žinią apie 14-metę, išnaudojamą prostitucijoje? Baisu, apima siaubas, pyktis – kodėl niekas neapsaugojo, kodėl suaugę vyrai ja naudojosi, kaip jai toliau gyventi... kaip mums visiems toliau gyventi, kai negalime apginti tokių vaikų... Ir staiga pasigirsta „išganingas“ balsas – bet pažiūrėkit, kaip ji atrodo, gal jai ten patiko, ji pati vyrams rašinėjo žinutes, prašė pinigų ir t. t., ir pan. O jeigu aukai ne 14, o 20 metų? Balsų jau daugiau, jie dar labiau užtikrinti, kad „jai pačiai patiko“. Vis dėlto labiau akcentuočiau ne psichologines aukų kaltinimo priežastis, o gal teises. Stulbinantis nebaudžiamumas prievartautojus, sekso pirkėjus, visokio plauko išnaudotojus ir jų aplinką atpalaiduoja nuo atsakomybės už savo veiksmus, leidžia jiems kurti ir skleisti mitą apie aukos „sutikimą“, „norą būti išnaudojami“ ir pan. Kiek kartų teismo salėje teko girdėti teisiųjų už vaiko tvirkinimą verkšlenimus, kad mažametis „pats jį gundė“, tiesiog „lindo į kelnes“. O salėje sėdinti kaltininko mama, žmona rimtais veidais linksi: taip taip, taip viskas ir buvo.

Manau, reikia daugiau apie tai kalbėti, diskutuoti, kaip galėtume „suminkštinti“ bendruomenės ir išlyginti galios santykį, pasirūpindami silpniausiais. Šį kartą gal sąmoningai neatsakysiu į klausimą apie realų aukos paveikslą, nes tam reikia daugiau vietos. Ir pirmiausia vietos skriaudėjo paveikslui, pradėkime nuo jo.

JAMES JOYCE

Pirmoji airių rašytojo Jameso Joyce'o (1882–1941) knyga buvo 36 meilės eilėraščių rinkinys „Kamerinė muzika“ (*Chamber Music*), išleistas 1907 m. gegužę. Poezijos knygą palankiai įvertino Ezra Poundas ir W. B. Yeatsas. Po kelerių metų žmonai Norai rašytame laiške Joyce'as prisipažino šių eilių kūrimo metu buvęs vienišas naktinis klajoklis, svajojantis apie kada nors jį pamilsiančią merginą. Siūlo me „Kamerinės muzikos“ eilėraščių vertimų.

Dovilės Bagdonaitės piešinys

Auksaplaukė

Pro langą palink,
Auksaplauke mana;
Kaip liejas linksmai
Tavoji daina.

Aš užverčiu knygą,
Nebeskaitau.
Ant grindų ugnies
Atšvaitus matau.

Palikęs knygą,
Neriu pro duris.
Tava daina tamsoj
Man aidi vis.

Liejas ir liejas
Linksma daina.
Pro langą palink,
Auksaplauke mana.

Jau slėnyje nūnai vėsu...

Jau slėnyje nūnai vėsu
Ir, meile, eisime tenais,
Nes skamba daug nūnai balsų,
Kur Meilė eidavo kadais.
Ar negirdi, kaip strazdas gieda,
Gieda mums giesmes?
Toks mielas ir vėsus šis slėnis,
Ten, meile, liksim mes.

Tamsiam pušyne...

Tamsiam pušyne
Pabūt kartu
Kaip gera būtų
Mums po pietų.

Tave bučiuočiau,
O miela,
Kur dunkso pušynas
Lyg sala.

Ir ten apsalčiau
Nuo bučinių
Apskleistas tavo
Plaukų švelnių.

Tamsian pušynan
Pabūt kartu
O, mano meile,
Ateiki tu.

„Ulisas“: puikus ar nevykęs?

Prieš šimtą metų amerikiečių literatūriniam žurnale „The Little Review“ pirmą kartą buvo pradėtas spausdinti airių rašytojo Jameso Joyce'o romanas „Ulisas“. Kūrinio ištraukos spausdintos nuo 1918 m. kovo iki 1920 m. gruodžio, kai tolesnis publikavimas buvo uždraustas. Visa knyga išleista 1922 m. Paryžiuje. „Ulisas“ paprastai laikomas vienu reikšmingiausių modernistinės literatūros kūrinių ir bene aukščiausia anglakalbės prozos viršūne. Tačiau nelygstamo klasiko laurai jam kabinami anaipol ne absoliučiai visuotiniu sutarimu. Portalo „Literary Hub“ (*lithub.com*) redaktorė Emily Temple šių metų kovą parinko įvairių – tiek teigiamų, tiek neigiamų – anų ir šių laikų literatų (ir ne tik) atsiliepimų apie šį kūrinį. Siūlome susipažinti, kam Joyce'o romanas „Ulisas“ yra genijaus pastangų vaisius (pasisakymai „už“), o kam – išskirtinio dėmesio ir šlovės neverta pretenzinga rašliava („prieš“).

UŽ

„Ulisas“, be jokios abejonės, yra dieviškas meno kūrinys ir gyvuos nepaisant akademinių menkystų, paverčiančių jį simbolių ar graikų mitų rinkiniu. Kartą vienam studentui parašiau mažesnę nei vidutinę, o gal ir patenkinamą pažymį vien už tai, kad romano skyriams taikė iš Homero paimtus pavadinimus, net nekrepdamas dėmesio į žmogaus rudu lietais klaidžiojimus. Jis net nežinojo, kas tas vyriškas rudu lietais. Tiek to, tegu mane lygina su Joyce'u, tačiau mano anglų kalba – tik nevēkšliškas kamuoliuko atmušinėjimas, palyginti su jo čempioniškais kirčiais.

Iš Vladimiro Nabokovo interviu (1965)

Šią knygą laikau įtakingiausia šio amžiaus atrasta literatūrine išraiška; tai knyga, kuriai visi esam skolingi ir kurios nė vienas negalim apeiti. Tai – mano postulatai, ir aš neturiu nė menkiausio noro švaistyti skaitytojų laiką savo panegirikų plėtotėms. „Ulisas“ patenkino visus mano keltus nuostabas, malonumo ir baimės reikalavimus, todėl tu ir baigsiu.

Iš T. S. Elioto esė „Ulisas, tvarka ir mitas“ (1923)

Nors pasibaisėtina išėstas, „Ulisas“ yra tikro genijaus darbas. Jo reikšmingumas, mano manymu, ne tai, kad atvėrė naujas pažinimo duris, – nors ir pademonstruodamas anglosaksų rašytojams, kaip be sąžinės graužaties fiksuoti viską, – ar išrado naujų literatūrinių formų, – Joyce'o „receptui“, kaip minėjau, jau beveik 75 metai, – o kad romano žanro kartelę iškėlė į tokį aukštį, jog nebėra gėdinga juos rašyti vietoj poezijos ar dramų. „Uliso“ poveikis toks, kad visa kita ima atrodyti lėkšta. Kai jį perskaičiau, kitų rašytojų romanų struktūra atrodo nedovanotinai palaida ir neapgalvota; netyčia atsivertęs savo parašytą puslapį, suvirpu lyg koks apstulbęs prasikaltėlis. Vienintelis likęs klausimas: ar Joyce'as kada nors parašys tragišką šedevrą šiam komiškam atsverti.

Iš Edmundo Wilsono recenzijos žurnale „The New Republic“ (1922)

Šįkart man pavyko gauti „Uliso“ egzempliorių. Geriau jau būčiau jo neskaitęs. Jis varo man nevisavertiškumo kompleksą. Paskaitęs tokią knygą ir vėl emėsis savo raštų, jaučiausi kaip eunuchas, kuris po balso lavinimo pratybų gali dėtis esąs bosas ar baritonas, tačiau atidžiau pasiklausęs vis tiek išgirsti ankstesnįjį cypimą.

Iš George'o Orwello laiško Brendai Salkeld (1934)

„Ulisas“ neabejotinai yra iškiliausias anglakalbis romanas, o gal net iškiliausias mūsų tradicijos meno kūrinys. Todėl koks iškalbingas ir koks erzinantis dalykas, kad šis šedevras yra komedija ir kad jos kūrėjas komiška „vizija“ akivaizdžiai vertino labiau už tragišką; ir kaip mūsų polinkį į tvarką, – pagarba antikvai demonstruojama taip skrupulingai, jog neabejotinai tampa parodija, – supurto tai, kad Joyce'o ekshibicionistiškumas niekad nepasiekia tokio rimtumo, kaip tada, kai rašoma nepaprastai komiška. Joyce'as, galimas daktas, kreipėsi į savo skaitytojus, kai [žmonai] Norai 1909 metais rašė: „Noriu, kad dar ir dar kartą perskaitytum viską, ką tau esu rašęs. Kai kas ten yra bjauru, nešvanku ir gyvuliška, kai kas – tyra, šventa ir dvasinga: visa tai esu aš.“

Iš Joyce Carol Oates esė „Linksmarimtis Joyce'as“ („Jocoserious Joyce“, 1976)

Joyce'as parašė velnioniškai nuostabią knygą. Ko gero, ji tave pasieks laiku. Dabar eina gandas, kad jis ir visi jo namiškiai badmiriauja, tačiau visą tą keltų šutvę kas vakarą gali surasti [prabangiame Paryžiaus] Michaud restorane, kur mudu su [žmona] Binney išgalim sau leist apsilankyti tik kartą per savaitę.

Gertrude Stein sako, kad Joyce'as jai primenąs vieną senutę iš San Fransisko. Jos sūnus praturtėjęs Klondaikė, o ta vaikščiojusi ir gražiusi rankas: „Ak, vargšiuokas Džojis. Mano vargšelis Džojis. Jis turi tiek daug pinigų!“ Prakeikti airiai, jie vis randa, dėl ko paaimanuot, bet nesu girdėjęs, kad nors vienas airis badautų.

Iš Ernesto Hemingwayaus laiško Sherwoodui Andersonui (1922)

Nenoriu nuo jo atitrūkti. Joyce'as problemiškas rašytojams vyrams; jie visi „tūno ilgame Joyce'o šešėlyje, ir kuris iš jų galėtų prisimatuoti jo kailį?“ Labai ačiū, bet man nereikia jokių kailių. Joyce'as parodė, kad viskas įmanoma, atvėrė visas duris ir langus. Be to, aš esu įsitikinusi, kad iš tikrųjų Joyce'as buvo moteris. Jis rašė be galo introspektiškai ir apie namus, – apie tai, kuo yra kaltinamos rašytojos moterys – kad nėra veiksmo ir nieko nenuitinka. Išsižiūrėjęs į „Ulisą“ gali tarti: hm, jis buvo mergaitė, tik užsislaptinusi.

Iš Anne Enright interviu laikraščiu „The Boston Globe“ (2008)

Prisimenu knygas, kurios sukretė mano sąmonę, pademonstruodamos literatūrinių galimybių, kurių nebuvau nė sapne regėjęs. Jameso Joyce'o „Ulisas“ – viena iš tokių knygų.

Salmanas Rushdie laikraščiu „The Guardian“ (2018)

PRIEŠ

Atleiskit, bet esu iš tų žmonių, kurie nepaskaito „Uliso“. Tikrai gabaliukus. Bet džiaugiuosi susipažinęs su knyga, nes Europoje mudu – Jamesą Joyce'ą ir D. H. Lawrence'ą – paprastai mini drauge, todėl norisi žinoti, kokioje draugėje ropoju link nemirtingumo. Spėju, Joyce'as į mane žiūrėtų kreivai, kaip ir aš į jį.

Iš D. H. Lawrence'o laiško S. S. Kotelianskiui (1922)

Kol kas perskaičiau 200 [„Uliso“] puslapių – dar nė trečdalis; pirmi du trys skyriai mane pralinksmino, sujaukino, sužavėjo, sudomino – iki kapinių scenos pabaigos; o tada įnoringojo studento spūgų spaudymas ėmė gluminti, erzinti, kelti nuobodį ir nusivylimą. O Tomas, didysis Tomas [turimas omeny T. S. Eliotas], mano, kad tatau lygiavertiška „Karui ir taikai“. Nemokėsiška, vulgari knyga – tokia ji man atrodo; savamokslio darbininko knyga, ir mes visi žinom, kokios kankinančios jos būna, kokios samvilyškos, įkyrios, netašytos, pribloškiančios ir galiausiai šlykščios. Kai gali rinktis virtą mėsą, kam valgyti žalią? Bet jei esi toks anemiškas kaip Tomas, garbini kraują. Pati būdama apysveikė, netrukus vėl imsiuos klasikos.

Iš Virginios Woolf dienoraščio (1922)

Kad ir tas airis Joyce'as, savotiškas išpūzrėjęs Zola. Kažkas man neseniai atsiuntė „Uliso“ egzempliorių. Priskakė būtinai perskaityti, – bet kaip valiotumei tai įveikti? Paskaitinėju vienoj kitoj vietoj, bet – o Dieve, kas per nuobodybė! Prikaišiojęs tekstą visokių nešvankysčių, Joyce'as turbūt manosi esąs didis romanistas. Tu, be abejo, žinai, kad idėjų jis prisigaudė iš [prancūzų rašytojo, sąmonės srauto technikos pradininko] Dujardino? [...] „Ulisas“ yra beviltiškas: absurdiška vaizduotis, kad įmanoma ko pasiekti, stengiantis užrašyti kiekvieną žmogaus mintį ar pojūtį. Tai ne menas, o pasišovimas perteikti visą Londono telefonų knygą.

Iš George'o Moore'o pokalbio su bičiuliu, atpasakoto Kevinu Jacksono knygoje „Constellation of Genius: 1922: Modernism Year One“ (2013)

Nepaisant daugybės privalumų, – be kita ko, tai yra savotiškas technikos vadovėlis, iš kurio jaunas romanistas gali mokytis visų įmanomų ir daugybės neįmanomų istorijos pasakojimo būdų, – „Ulisas“ yra viena iš nuobodžiausių kada nors parašytų knygų, ir viena iš ne itin reikšmingų. Taip yra dėl to, kad knygoje absoliučiai nėra jokio pobūdžio konfliktų.

Aldous Huxley (1925)

„Ulisas“ liejasi per 735 puslapius, tai – 735 dienų laiko srautas, visas sutelpantis į vieną vienintelę beprasmę ir eilinę Eilinio žmogaus dieną, visiškai nereikšmingą 1904 metų birželio 16-ąją Dubline – dieną, kurią, po teisybei, nieko neįvyksta. Srautas prasideda tuštumoje ir baigiasi tuštuma. Ar visa tai tik nėra vienutė vienutėlė nepaprastai ilga ir pernelyg sudėtinga strindbergiška ištara apie žmogaus gyvenimo esmę, ir – skaitytojo nusivylimui – niekada nesibaigianti ištara?

Galbūt jame palytėjama žmogaus gyvenimo esmė, tačiau beveik neabejotinai, kad palytėjami dešimtys tūkstančių jo paviršių su šimtais tūkstančių atspalvių. Kiek aprėpia mano žvilgsnis, tuose 735 puslapiuose nėra akivaizdžių pasikartojimų ir nė vienos šventos salelės, kurioje nusikamavęs skaitytojas galėtų sustoti. Nėra nė vienos vietelės, kur galėtų prisėsti, svaigintis prisiminimais ir džiugiai apmąstyti nueitą kelią, nusidriekusį per šimtą ar net mažiau puslapių. Jei tik jis galėtų atpažinti kokį įprastą kasdienį dalyką, praspūdusį visai netikėtai. Bet ne! Negailėstingas ir nenutrūkstamas srautas veržliai liejasi toliau, ir paskutiniuose 40 puslapių taip įsismarkauja, kad nuplukdo net skyrybos ženklus. Šitai nuožmiausiu būdu išreiškiama tuštuma, kuri slogina ir atima žadą, kuri prisipildo sprogdančios, ilgai neišbepakeliamos įtampos. Ši absoliučiai beviltiška tuštuma yra vyraujanti visos knygos tonacija. Ji ne tik prasideda ir baigiasi niekumu, bet iš nieko daugiau ir nesudaryta, kaip tik iš nieko. Visa kas pragariškai bergždžia.

[...]

735 turinio atžvilgiu tuštutėliai puslapiai atspausti smulkiu šriftu. Tu skaitai ir skaitai, ir dediesi suprantąs, ką skaitai. Kartkartėmis oro duobėmis prasmunki į kitą sakinį, bet pasiekęs reikiamą rezignacijos laipsnį gebi prisitaikyti prie bet ko. Tad aš irgi nusivylusia širdimi prisikapsčiau iki 135-ojo puslapio, porą kart pakeliui nusnaudęs.

Iš Carlo Gustavo Jungo recenzijos (1932)

Nemėgstu Hemingwayaus. Ir nesizaviu „Ulisu“ taip, kaip turėčiau... Kita vertus, „Iliada“ man visada dešimteriojai labiau patiko už „Odiseją“.

Donna Tartt laikraščiu „The New York Times“ (2013)

[Nepajėgiau baigti skaityti] „Uliso“. Man reikėjo tokio diplominio vadovo, kuris būtų stovėjęs už nugaros su bizūnu, bet tokio neturėjau.

Jonathanas Franzenas laikraščiu „The Guardian“ (2017)

Šiandien rašytojai nori padaryti įspūdį kitiems rašytojams [...]. Tarp didžiausių žalą padariusių knygų yra „Ulisas“, kuris yra tik grynas stilius, ir nieko daugiau. Išlūškintas „Ulisas“ yra paikystė.

Paulo Coelho Brazilijos laikraščiu (2012)

Parengė ir vertė Andrius Patiominas

DOVILĖ BAGDONAITĖ

Portalų dienos

Mes susitikdavome įvairiose
šio miesto lankytinose vietose sužaisti šachmatais
dar šiltas šviežio susitikimo pienas
varinėdavo mūsų pėstininkų liaukas ir judesius

Su subtiliu mandagumu mano priešininkas
išklausinėdavo salės darbuotojo apie
turimas skysčių ir kitų materijų rūšis
neprakaituodamas ramus neįsitempęs tarsi
nespaustų laikas ir apsisprendimo būtinybė
panašiai ir žaisdavo

Susipažinome viename beveik apleistame portale
kuriame rodo kiek kilometrų yra tarp jo gyventojų
mus skyrė tik upė planavome perplaukti bet
susitikome paprastai pasinaudoję tiltais ir gatvėm

Vėliau pradėjo vis rečiau priminti
apie save kažkur skraidė vis į kitą
šalį dideliais lėktuvais nelyginant
rikis skersai lentą nebesiuntė
komandų kur pastumti figūrą

Kokį atstumą būtų rodęs apšnerkštas
visų apleistas portalas dabar
užverstos šachmatų lentos
karaliaus dėžutėje

Aš likau čia
jis važiuodavo į darbą
aš likau čia
prie languoto sąsiuvinio lapo
stumdyti raidžių figūrėlių

Akademiniis piešimas

Tai patyrėm per piešimo paskaitas, ar atsimeni?
Su tuo dėstytoju dabar nesisveikinam, nors
jo šuo buvo gražus, iš abiejų pusių – boikotas.

Priešais apipieštas studijos sienas
palangių sąmokslai, žiūrėjimas
per gatvę į parodų salę, ten žmonės gyvena
o mes čia išprakaituojam vis atbunkančiais pieštukų galais
kaulai ir raumenys štrichuos atšąla ir sustengsta šaltiena
poryt Kalėdos, turėtume karpyti snaiges
tačiau einam deginti savo piešinių
vėliau smegenų plovimas, kalbos apie *zeitgeist* –
mes tikim kiekvienu sensejau žodžiu
naktimis nesimylim, o eskizuojam
spaudžiam monotipijų sūrius
tas, kuris pasakė, jog stora tapyba
krenta, plona skykla, dirba brokeriu
jo paveikslai tikrai nukrisdavo nuo vinių
tokie sunkūs buvo, sluoksnių tiek
kiek Romoje.

Tą dieną pozuotojas apsišiko ir ištepčiojo
tualetu sienas, buvo savaitgalis, smirdėjo
visas aukštas, niekas nebuvo
toks pasišventęs nuplauti
kas dabar išdrįs tarti, kad mokytis meno lengva
jame kiekvienam žingsny kas nors vis taškosi išmatom.

Tiek vinių sukalta į sieną
kiek vinių dar sukalti reikės, kad tik
mes pačios nenukristume dabar

žiūriu aš iš parodų salės į
priešingą pusę ir galvoju
kaip vis dar išsilaiko tos sienos
gyvenimas verda ten – ačiū dievui
jau pabaigiau.

Tigras

Tigras gerai piešiasi
jo dryžiai tokie dėkingi
jo dryžiai tokie ritmingi
taip ir niežti jau paimti smailų pieštuką
sukurti raibuliuojantį raštą

O duotos medžiagos kontrastai tįsta seilė
nuostabi juoda kaip grėsmingos iltys
užlieja oranžinį vakarą

O kokia figūra kokia figūra
tik spėk pagal elegantiškas kreives ir linkius
brėžti ir drožti brėžti ir drožti
pieštuką greičiau greičiau kol nepabėgo

O ūsai o kokie ūsai kiekvienam po tobulą
linijos linkį vienas staigus judesys
kaip tigro medžiojant

Tigras dera visur
ir ant sienos ir ant žemės ir
ant moters pečių ypatingai
bet labiausiai – ant popieriaus sulankstytas

Tas ritmas tai viskas
apie ką galiu svajoti apie ką galiu sapnuoti
bėgti su tigras medžioti su tigras esti su tigras
ant moters pečių su tigras
būk mano tigre būk vien tik mano
tavo paaušius nupiešiu taip kad būtų malonu juos glostyti

Relanium

Ryt jau pradėsiu
tapyti vyčius ir žirgus
kardų ašmenys glostys man plaukus
lies odą, oda pašiurps nuo šalčio
šalia manęs šnopuoja drakonas suragėjusia oda
jo pilve laužas dega, prie jo niekas nesišildo

Tada suvalgiau daug raudonų piliulių, lyg ir buvo treji
jos nesudegė, taigi užmigau ir nebenorėjau prabusti
pirmąjį rytą nieks ir nežadino
jo dangaus neatsimenu, mano
rūkstantys dūmai neprasklaidė tamsos
laužas vos ruseno
greitosios švyturėliai nepakurstyti
užgeso, nepaliko šliūžės baltame žiemos sniege
geltonas moskvičiaus pilvas vos užsikūrė

Sumečiau malkas į laužą, kad būtų šilčiau
jos juk galėtų būti mano biografijos *alfa*
žinau, ir kiti šias kūrena, tie
kuriems pasisekė vos nenumirti
naudoti kaip argumentą ginčuos
ištraukti iš po pastalės ir parduoti

Iki šiol miegu iki pat pietų
prasimerkus juntu aštrius dienų ašmenis
abejingai smeigiančius savo šviesą į akis –
kelkis ir eik, keliuos ir einu

Įsivaizduoju, kad esu neo
iš matricos, jis taip pat pasirinko raudoną
laužas dega mano pilve, laužas dega
iš nasrų žiezirbos srūva, iš nasrų žiezirbos

Husserlio metodas

Tariame:

Paleidau arklį nuo pavadžio zovada skrieja arba
sušėriau vieną antrą trečią šertį arba
užkerėjo visi augalai arba
pro plyteles prasikalė pienė arba
pritvinko debesys ir prapliupo lietus arba
upė patvino ir išskalavo smėlio skulptūras arba
paskutinis jos lašas perpildė taurę arba
saulė nudegino odą arba
skilo spygliuotas kaštono kiautas arba
griuvo Berlyno siena, aprašinėta laiškais
nieko, pastatysime naują

galerijoje kaip tik keičiama ekspozicija

Vaizduojame:

R h
z g ( ) a f
h
v n

Rašome:

Šis metodas nebeveikia

Žemėlapiio braižymas

Miesto planuotojai
brėždami gatvių linijas
formuoja minties eigą
žmonių, ten gyvenančių

kuriam miestui pasiduoti, klausai
kurios architektės vaizduotei
paklusti
nemindžioti takelių žolėje
nepiešti naktį grafičių

esu vanduo, tekantis latakais
pokalbio garsas, atsimušantis į sieną
argi ne gražu, klausai
dalykai, varžantys

Autorės piešinys

SHARON OLDS

Sharon Olds (g. 1942) – viena žymiausių šiuolaikinių amerikiečių poečių, keliolikos poezijos rinkinių autorė, pastaraisiais metais pelniusi Pulitzerio, T. S. Elioto, W. Stevenso premijas. Pačios teigimu, augusi „pragariškoje kalvinistiškoje“ atmosferoje, alkoholio tėvo despotiško muštro šeimoje, kūryboje ji dažnai nagrinėja skaudžias vaikystės patirtis ir traumas, taip pat atvirai rašo geismo, sekso, kūno temomis (dėl to yra sulaukusi kai kurių kritikų kaltinimų pornografija). Nuo paauglystės save ateiste ir panteiste laikanti poetė yra apsigynusi anglų literatūros daktaro laipsnį Kolumbijos universitete, dėsto kūrybinį rašymą Niujorko universitete.

Čia spausdinami vertimai eilėraščių, paimtų iš trijų pirmųjų Olds poezijos rinkinių: „Šėtonas sako“ (*Satan Says*, 1980), „Mirusieji ir gyvieji“ (*The Dead and the Living*, 1984) ir „Aukso celė“ (*The Gold Cell*, 1987).

Šėtonas sako...

Tais metais

Tais kruvinosios kaukės metais, kai mano tėvas daužė stiklines duris, norėdamas įeiti,

tais metais tarp kalvelių buvo aptiktas jos kūnas, negilioje duobėj, nuogas, baltas kaip grybas, apiręs išprievartautos, nužudytos bendraklasės kūnas.

Kaip tik tais metais motina nuvedė mus paslėpti, kad nebūtume drauge tuo metu, kai ji pasakys jam išeiti; todėl nebuvo daryta už riešų pririštos prie kėdžių, nebuvo atsakymo valgyt ir eilinio maisto sukišimo prievarta, užlaužus galvą, tiesiai į gerklę restorane, gėdos apsimėmus pasukomis megztuką ir gėdingai prasikalusias krūtis.

Tais metais
aš pradėjau kraujuoti,
peržengusi tą ribą naktį,

o per sociologijos pamokas pagaliau priėjome Aušvicą, ta mano nenuovoka, kurią pajutau, savo tėvo veide atpažinusi veidą sargybinio, nusiukančio šalin arba – dar blogiau – pasisukančio į mane.

Simetriškos baltų kūnų krūvos, apvalios, krūtų pavidalo stirtos, dūmų smarvė, šunys... vielos... virvė... alkis. Šitai nutiko žmonėms vos prieš keletą metų Vokietijoje, tie sargybiniai buvo protestantai kaip mano tėvas ir aš, bet sapnuose kas naktį aš buvau tarp tų, nužudysimų. Tai nutiko šešiams milijonams žydų, Jėzaus šeimynai, kuriai nepriklausiau... tačiau žuvo ne visi, todėl būta žodžio tokiems pavadinti, kurį aš – dėl savo nenuovokos – taip pat norėjau sau taikyti – *išgyvenusioji*.

Aukos

Kai Motina išsiskyrė su tavimi, mes džiaugėmės. Ji kentė, ir kentė tylomis, šitiek metų, o paskui – staiga – išspyrė tave, ir jos vaikučiams tai labai patiko. Paskui tave išmetė iš darbo, ir mes piktdžiugiškai šiepėmės, panašiai kaip šiepėsi žmonės, kai Niksono sraigtasparnis pakilo nuo Baltųjų rūmų pievelės paskutinį kartą. Mums buvo smagu vaizduotis, kaip netenki savo kabineto, kaip netenki sekretorių, pietų, palydimų trim dvigubais burbono, pieštukų, popierių šūsnų. Ar iš tavęs atims ir

kostiumus, tas tamsias skerdenas, sukabintas spintoje, ir batus juodomis gruoblėtomis nosimis? Ji buvo išmokiusi mus kęsti, nekęsti tavęs ir kęsti, kol ėmėme graužtis dėl tavęs sunaikinimo, Tėve. Dabar, žengdama pro benamius tarpduriuose, pro balsvus jų kūnų šliužus, sušmėžuojančius suslūgusių sąnašų kostiumų prorėžose, pro dėmėtus rankų pelekus, pavandenijusių akių liepsną, pro nugrimzdusius laivus tebešviečiančiais žiburiais, galvoju, kam nuo jų tekdavo tylomis vis atsiimti ir atsiimti, kol išdalino viską, ir jiems nebeliko ničnieko.

Seksualinio lobia seserys

Vos tik ištrūkusios iš motinos namų, mudvi su seserimi tetroškome dulkintis, išdildyti žvirblišką jos kūnelį ir laibas žiogo kojas. Vyrų kūnai buvo kaip mūsų tėvo! Stambios kulkšnys, šonai, šlaunys, vyriško sudėjimo klubai, keliai, blauzdos – jie buvo ranka pasiekiami, status užgintieji sėdmenys, pakinkliai, pimpalas mudviejų burnose, ak, pimpalas mudviejų burnose.

Nelyginant atradėjos, tyrinėjančios pradingusį miestą, kvaišom iš džiaugsmo, nurenginėjom vyrus lėtai ir kruopščiai, tarsi atkasdamos daiktinius įrodymus, patvirtinančius mudviejų teoriją apie pražuvusią kultūrą: kad Motinai teigiant jos nė nebuvus iš tiesų ji egzistavo.

Šėtonas sako

Aš uždaryta kedro skrynelėje su piemenų paveikslėliu, priklijuotu tarp plačiosios sienelės raižinių. Dėžė riestomis kojėlėmis.

Godos Pelaitytės piešinys

Su auksine širdies formos spyna be raktų. Bandau save išrašyti iš tos uždarytos dėžės, kvepiančios kedru. Šėtonas prisiartina užrakintoj skrynioj ir sako: „Ištrauksiu tave. Sakyk: „Mano tėvas – šūdžius.“ Sakau, kad mano tėvas – šūdžius, o Šėtonas nusikvatoja ir taria: „Jau veriasi. Sakyk, tavo motina – sąvadautoja.“ Mano motina – sąvadautoja. Tai sakant, kažin kas verdamasis sutraška. Mano nugarkaulis išsitiesina kedro skrynioj, nelyginant rožinė nugarėlė smeigtuko balerinos su rubino akimi šalia manęs ant atlasinio audinio kedro dėžėj. „Sakyk „šūdas“, sakyk „mirtis“, sakyk „pisau tėvą“, – šnabžda į ausį Šėtonas.

Užrakintos praeities sopolys spengia vaiko dėžutėje ant jos rašomojo stalo po šurpia apskrita kūdros akim su aplinkui išraižytom rožėm, kur graudulingai žvelgė savinieka. Šūdas. Mirtis. Pisau tėvą. Kažkas prasiveria. „Argi nesijauti daug geriau?“ – klausia Šėtonas. Šviesa, regis, prasimuša ligi dailios edelveiso segės, išdrožtos iš dviejų spalvų medžio. Aš jį ir myliu, suprantį, sakau Šėtonui užrakintos dėžės tamsoje. Myliu abu, bet mėginu pasakyti, kas mums nutiko prasmegusioj praeity. „Žinoma, – šypsosi jis, – žinoma. Dabar sakyk: kankink.“

Į kedrą įsigėrusioje tamsybėje žiūriau, kaip kyla didžiulio vyro lankstas. „Sakyk: tėvo bybis, motinos putė, – kalba Šėtonas. – Ištrauksiu tave.“ Vyro lankstas kyla dar aukščiau, iki išvystu laiko iki manęs apybrėžas, kai juodu gulėjo susirakinę lovoje. Kai ištariu stebuklinguosius žodžius: Bybis, Putė, Šėtonas lipšniai sušnabžda: „Pasirodyk.“ Tačiau oras ties plyšiu slogus ir tirštas it kaitrūs dūmai. „Lįšk“, – paragina, ir aš pajuntu, kad jo balsas dvelkia pro plyšį.

Išėjimas – pro Šėtono burną. „Lįšk pro mano burną, jau nedaug liko“, – sako, o vyro lankstas pradeda leistis. O, ne, aš ir mylėjau juodu, įsirežiu iš visų jėgų kedro buveinėje. Šėtonas išsiurbia save pro raktų skylutę. Aš lieku užrakinta dėžėj, jis užantspauduoja širdies formos užraktą savo liežuvio vašku. „Dabar čia tavo karstas“, – sako Šėtonas. Beveik nebegirdžiu. Šildausi, sužvarbusius delnus prikišusi prie šokėjos rubino akies – liepsnos, netikėtai atsiskleidusio meilės pažinimo.

Popiežiaus penis

Jis kabo popiežiaus mantijos gelmėse, glebus kankalas varpo viduryje.

Jis sujuda popiežiui sujudėjus, pamėkliška žuvis, apgaubta sidabriškų jūržolių aureolės – plaukų, siūruojančių kaitrioje tamsoje... – o naktį,

akims įmigus, jis atsistoja pagarbinti Dievo.

Basquiat pilkose gatvėse

Kokią spalvą matome, kai ją matome išblukusią? Prieš save matome mėlyną spalvą kaip buvusią ryškesnę mėlyną spalvą.

José Ortega y Gasset

Jeanas-Michelis Basquiat – dailininkas, skatinantis ne žiūrėti, o matyti. Ne matyti išblukusį pasaulį, bet vaizduotėje formuoti naujas spalvas.

Metęs mokyklą ir palikęs motinos namus, Basquiat gyveno pas pažįstamus arba Niujorko gatvėse. Tuo metu jis buvo spuoguotas ir apskuręs paauglys, priklausantis rasinei mažumai. Šiandien, praėjus keturiasdešimčiai metų, Amerikoje vykstančiuose aukcionuose jo paveikslai parduodami už keliasdešimt milijonų dolerių. Basquiat šlykštėjosi komerciniu meno aspektu ir pašiepė jį, tai gerai matyti jo paveiksle „Five Thousand Dollars“ ir kituose. Net jei pasaulis ir neskirstomas į spalvas, neįmanoma atrasti kito juodaodžio menininko, kurio indėlis į Amerikos dailės istoriją būtų bent jau toks pats, – turint omenyje jo biografiją ir mintis, kurios taip pat tapo tos istorijos dalimi.

Ne vienas Basquiat darbas puošia aktoriaus Leonardo DiCaprio paveikslų kolekciją. Nežinia, ar aktorius pradėjo kolekcionuoti paveikslus todėl, kad pats visada norėjo išmokyti tapyti, ar todėl, kad motina pavadino jį Leonardo – Leonardo da Vinci garbei, pirmą kartą atkeliavusi į Europą ir apsilankiusi Luvro muziejuje. Nors veikiausiai nei viena, nei kita. Neseniai aktorius Amerikos valstybei perdavė dovanų gautą Picasso paveikslą ir Basquiat koliažą. Basquiat darbas buvo įvertintas devyniais, o Picasso paveikslas – trimis milijonais dolerių. Picasso, kaip ir Pollockas, buvo vienas mėgstamiausių Basquiat dailininkų. Basquiat dedikavo Picasso du savo darbus: 1982 m. „Agony of the Feet“ ir 1984 m. portretą be pavadinimo (su prierašu – Pablo Picasso).

Leonardo da Vinci sakė, kad tapytojas pirmiausia tapo save. Basquiat žavėjo da Vinci mintys. Vaikystėje, gulėdamas ligoninėje (jam įkando žiurkė ir užkratas žalojo odą visą likusį gyvenimą), Basquiat vartė knygą su da Vinci eskizais ir anatominiiais piešiniais. Panašiai kaip Fridą Kahlo ligoninės patirtys įkvėpė matyti ir piešti save iš šalies, taip ir Basquiat tapyboje nuosekliai kartojamos deformuoto kūno dalys.

„Basquiat muziką kūrė taip, tarsi ją kurtų paauglys“, – praėjus keliems dešimtmečiams sakė Vincentas Gallo, grupės „Gray“, kurioje grojo kartu su Basquiat, narys. Ir ne todėl, kad toje muzikoje nebuvo elementų dermės ar ji buvo betikslė, kaip tik atvirkščiai – ji pasižymėjo zaisminga derme

ir triumfu prieš pasaulį, besiremiantį akivaizdžiai trumparegiškais vertybėmis. Citata veikia atspindi Basquiat charakterį – jis buvo impulsyvus, nenusipėjamas. Tai, ko gero, ir buvo viena iš priežasčių, lėmusių grupės iširimą.

Gallo kartu su kitais grupės „Gray“ nariais formavo devintojo dešimtmečio Niujorko meno pasaulį. Tiek Basquiat, tiek Gallo tapybos darbai buvo eksponuojami tose pačiose galerijose, abu grojo tuose pačiuose klubuose. Vienas iš jų buvo garsusis „Mudd Club“. Gallo yra sakęs, kad „jei žinai, kur link eini, tu ir tavo menas yra miręs“. Atsitraukęs nuo tapybos ir muzikos, jis sulaukė pripažinimo kaip aktorius, vėliau kaip režisierius, pastatęs filmą „Bufalas 66“ ir nelemtai pagarsėjęs „The Brown Bunny“, pastarajam muziką sukūrė buvęs „Red Hot Chili Peppers“ gitaristas ir artimas jo bičiulis Johnas Frusciantė. Gallo dabartiniame filmų kūrimo etape puoselėja savo įkurtos studijos „Gray Daisy Films“ produkcijos idealą (viena iš interpretacijų būtų tokia, kad publika neverta aukojamo meno); pavadinimas kelia asociacijų su grupe „Gray“, o Frusciantė dabartiniame savo muzikinės karjeros etape groja muziką (kartu su grupe „Black Knights“), kuri pagal skambesį panaši į Basquiat albumą „Gray's Anatomy“ (aliuzija į da Vinci darbą). Užuot grojęs industrinėse erdvėse, Frusciantė naudoja studiją, kurią įsirengė savo namo, kažkada kone iki pamatų sudegusio ir paskui atstatyto, vonios kambaryje.

„Vaizduotės sąmonėje objektai ne patys pas mus ateina, o mes juos iškviečiame“, – rašė José Ortega y Gassetas. Basquiat savo paveikluose vartojo rašmenis ir teigė girdintis tai, ką rašo. Paveikluose gausu žodžių, parašytų kartais visai smulkiais, kartais milžiniškais raidėmis, kokiomis anksčiau piešdavo grafičius Niujorko gatvėse. Raidės Basquiat vaizduotėje reikšdavo objektus iš bet kurio laiko ir erdvės. Tapydamas galerijos savininkės Anninos Nosei rūsyje jis turėdavo atsivertęs Cy Twombly darbų albumą ir neneigė jo semantinės, kaligrafinės ir vaizdo medžiagos maišymo įtakos, nors neigė žinantis apie Jeano Dubuffet darbus. Basquiat paveikslai pilni užrašų, tai lyg metaforų mikromatematika. Pavyzdžiui, paveikslas „Pegasas“ (1987). „Metafora yra intelektualinis procesas, kuriuo bandoma suvokti tai, kas nepasiekama mūsų konceptualiai potencijai“, – rašo Ortega y Gassetas esė „Dvi didžiosios metaforos“.

1988 m., vos kelios dienos iki Basquiat mirties, Gallo sutiko jį gatvėje; dailininkas prasitarė, kad nori mesti tapybą, išvažiuoti į Afriką ir pradėti rašyti. Staigi mirtis sutrukdė jam tai padaryti. Mirties nuojauta persmelktas paskutinis jo paveikslas „Riding with Death“, beje, ir ankstesni, kuriuose jis pats sau išpranašavo mirtį.

Daugelį Basquiat paveikslų galima suvokti atskirai – jiems nereikalingi istoriniai paaiškinimai ar konteksto išmanymas. Ortega y Gassetas teigia, kad konkretus yra kiekvienas objektas, kurį galima suvokti atskirai. Kiekvienas Basquiat paveikslas kovoja pats už save, kiekvienas paveiksle esantis objektas suteikia jam išskirtinumą. Genijus yra tiek arti genialumo, kiek jis yra arti konkretumo.

Friedrichas Schilleris akcentavo, kad žaidimo poreikio patyrimas ir idealas buvo puikiai įgyvendinami antikoje, nes žaidimų nugalėtojai prilygdavo kone dievams, o stebintysis galėdavo susitapatinti su savo idealiu žaidėju, dievu. Basquiat žavėjosi geriausiais to meto boksininkais Sugaru Rayumi Robinsonu, Jackie Robinsonu ir Joe Louisu. Nutapė jiems skirtų paveikslų, vienas iš jų – „St. Joe Louis Surrounded by Snakes“ (gyvatės greičiausiai simbolizuoja Joe silpnynes).

Pagal Nietzschės koncepciją pasaulis vertinamas menininko, o ne pašalinio stebėtojo požiūriu. Basquiat sakė, kad kurdamas nemąsto apie meną, bet kartu jis buvo tikras dėl savo talento. Besišlaistydamas gatvėmis Basquiat, dar niekam nežinomas dailininkas, įbruko savo pieštus atvirukus restorane pietaujantiems Andy Warholui (vėliau Basquiat tapo jo kolega ir artimu draugu). Tai nėra mitas, rodantis, kad Basquiat nepaisė normų ir buvo drąsus, nors menininkas ir turi būti pirmiausia drąsus žmogus. Jo pasaulėjautą lėmė ne laikotarpis, ją menininkas išsiugdė iki pat mirties nešdamas savo paties našą.

Ortega y Gassetas rašė, kad žymiu žmogumi nebūnama apskritai ir abstrakčiai. Kiekviena šlovė turi griežtą savo profilį. Ar tam, kad Basquiat išliktų garsus visą gyvenimą, reikėjo jo paties mirties? Gyvenimas ir mirtis sudaro vientisą ciklą. Meno prigimtis yra arti žaidimo triumfo, teigė Schilleris. Vartodamas narkotikus ar destruktiviai elgdamasis dažnas menininkas nori nors akimirka paneigti save, paneigti žaidimo triumfą arba atrasti jį, per žingsnį priartėdamas prie mirties. Tai ar triumfas nėra totalus savęs praradimas?

Arielis, minčių angelas, eina lydintis žaibų. Ar genijus yra gamtos klaida, ar išimtis? Mokslas negali atsakyti į šį klausimą, menas, ko gero, taip pat. Žvelgdami į Basquiat paveikslą „Riding with Death“ galėtume paklausti mirties: ar triumfuoji prieš mus, ar mus pralenki, ar mes tave apžaidžiame?

– AUSTĖ GIEDRA –

TEKSTAI NE TEKSTAI

BLOGOS RECENZIJOS

(BEJE, ŠITAS) IŠ TIKRŲJŲ BUVO!

Audra

► Atkelta iš p. 1

Kraujas ūmai mušė jam į veidą, plūstelėjo akimirksniu: jis nebesvarstė, nebeįsistė, beveik nebesuvokė, ką daro. Pakilo spengiančiais smilkiniais, netikėtai pakirstais ke-liais; savo lanksčia eiseną, kiek gunktelėjęs žengė kelis žingsnius prie šezlongo. Čia Elen pakėlė galvą ir išvydo jį viršum savęs – didžiulį, milžinišką. Ji suvokė gresiantį pavojų, norėjo atsikelti.

– Vambo! – riktelėjo.

Ir tuojau pat Pešas šoko ant jos. Nebylus kaip žvėris, kietai sučiauptomis lūpomis, visu kūnu mygo Elen į šez-longo drobę.

– Paleiskite mane! – sukliko ji. – Paleiskit, paleiskite mane!

Pešo barzda dengė jai veidą, dusino, gniaužė kvapą. Ji jautė, kaip jo rankos šiurkščiai glosto jai krūtis ir klubus, leidžiasi prie šlaunų.

– Paleiskit!

Pešas truputį kilstelėjo, kad tvirčiau suspaustų ją glė-byje, savo rankose. Elen išvydo mėlynas jo akis prie pat savųjų, suspaustas lūpas prie pat savo lūpų. Jai kvaito galva, krūtys plastėjo. Staiga ji visa išsiritė, pastiro... Pešo alsavimas, tas karštas ir drėgnas alsavimas dvelktelejo jai į veidą. Ji suriko, loštelėjo atgal ir nuvirto ant grindų – perplėštais marškiniiais, maudžiančiu kūnu, apdujusiomis akimis...

Pešas akimirka stovėjo, pasirengęs pulti ant jos. Padriki žodžiai sprūdo jam iš lūpų. Jis sunkiai kvėpavo.

Partolis stebėjo Cu Lianą: kinas nejudėdamas dryksojo ant minkštos sofos.

– Gerai paklauskite, – tarė piktai, – paskutinį kartą jums sakau: meskite velniop savo prakeiktus kvaišalus. Vieną dieną nuo jų gausit galą – iškilmingai jums tai pri-žadū. Ir nebelieskite chinino – nuo jo jums nepalengvės. Tai opijus, drauguži, ir ne kas kita.

Jis išsitraukė nosinę, sudejavo ir kruopščiai nusišluostė veidą. Vis dar nejudėdamas kinas apmaudžiai šypsoda-mas stebėjo jo veiksmus.

– Sakytum, jums karšta... – murmtelėjo pašaipiai.

Partolis pratrūko.

– Po šimts! – šūkalojo jis. – Sakytum, man... O jūs nieko nejaučiate, tiesa? Jums viskas vis tiek, išskyrus jūsų šlykščius nuodus! Na, o man viskas aišku: jei oras po ke-lių valandų nepasikeis, aš išprotėsiu!

Cu Lianas tingiai bakstelėjo pirštu į barometrą.

– Krinta, – tarė. – Greitai bus audra.

– Nekalbėkite man apie audrą!

Partolis metė sofos link tūžmingą žvilgsnį.

– Barometrai skirti tik tam, kad jus klaidintų. Audros nebus. Nieko nebus. Mes nudvėsime iš karščio, iš dangaus neiškritus nė lašui. Cu, aš mielai palikčiau šitą... šitą pra-keiktą vietelę. Man jau per akis. Aš nebegaliu. Aš... Jei blogiau pasijusit, atsiųskit savo tarną!

Partolis pasiėmė šalmą ir išėjo iš bungalų. Žingsniavo tylėdamas. Pasiėmęs plantaciją, trumpam stabtelėjo duoti šiokių tokių nurodymų dėl paskutinio kopros derliaus. Staiga prisiminė pamiršęs ginklus ir kiek sunerimęs žvilg-telėjo į juodukus. Bet čiabuviai ir patys atrodo pakirsti kaitros. Jie nebedainavo, tarsi ne nepastebėjo baltojo. Partolis sunkiai kiūtino į priekį: kas žingsnis sulig men-kiausiu judesiu jį nepakenčiamai kankino karščiuojantis jo epidermis. Pakėlęs galvą staiga pastebėjo, kad dangus vietomis pasidarė keistos balzganos, negyvos spalvos. O gal Cu Lianas ir buvo teisuus: atrodo, kaupiasi audra. Partolis vėl atgavo viltį. Galbūt gyvenimas sugriš. Jisėjo toliau, šį sykį žvalensnis, kiek pragiedrėjęs. Priėjęs aptva-rą, stabtelėjo, pažvelgė į jūrą: užutėkyje šalia Cu Liano valtios stovėjo svetimas burlaivis. Partolis nustebęs švilp-telėjo. Svečias saloje... Tokie dalykai ne kasdien nutinka! Pamiršęs kaitrą, bėgte leidosi bungalų link, užsiropštė ve-randos laipteliais.

– Laba diena! – tarė.

Jam atsakė duslus niurnėjimas. Pešas stovėjo greta šez-longo – nuoga krūtine, susitaršiusiais plaukais ir barzda ir keistai siūbavo rankas išsišovusiomis venomis. Prabilo aiškiai prisiversdamas, lėtu, neryžtingu balsu.

– Manau, daktaras Partolis?

Partolis smalsiai žiūrėjo į jį.

– Tai aš.

Pešas panarino galvą, regis, grumdamas pats su sa-vimimi.

– Aš vadinuosi Pešas, – pasakė. – Plantatorius iš Fidžio, – jo balsas pritilo, užlūžo, virto murtiesiu.

– Aš norėjau... norėjau pasikalbėti su jumis asmeniškai.

Partolis nustebo. Svečio vardas buvo jam visai negir-dėtas. Fidžio sala nutolusi per kokį šimtą mylių, ir jei ne-pažįstamasis jas įveikė tik tam, kad su juo pasikalbėtų, matyt, reikalas rimtas.

– Klausau jūsų.

Tačiau Pešas papurtė galvą.

– Norėjau pasikalbėti su jumis asmeniškai, – pakar-tojo.

Partolis beregint susigriebė, kad žmona čia: ji stovėjo, pasirėmusi alkūnėmis turėklų ir atsukusi jiems nugarą.

– Tada prašom užteiti.

Pešas peržengė bungalų slenkstį. Partolis trumpam stab-telėjo prie durų ir dar sykį pažvelgė į dangų. Šis sparčiai temo. Partolis įkvėpė į plaučius karšto oro: jam pasirodė, kad ore dvelktelejo lengvas vėjo gūsis. Jis įėjo vidun.

Elen krėtė karštis, ji jautėsi prislėgta, jai stigo kvapo. Kad ir kaip stengėsi, jai nesisekė sutelkti minčių, suvokti, kas įvyko. Kas sulaukė Pešą? Ji nenuilstamai suko galvoje tą klausimą, bet niekaip negalėjo rasti tinkamo atsakymo. Kai ji tįsojo ant grindų nuogomis krūtimis, nepajėgdama gintis, – kodėl Pešas netikėtai atšlijo, iškėlė rankas ir sustaugė kaip plėšrus žvėris, pakirstas medžiotojo kul-kos? Elen nesuprato. Jai nepakenčiamai sklėdė galva. Oras aplink troškus, tirštas, nebuvo kuo kvėpuoti. Tačiau ko-kosų palmės aptvare, regis, po truputį budo iš stingulio: gelsvi jų lapai vos vos judėjo. Elen pažvelgė į jūrą. Ją apraukė putotos bangos – kiekviena jų su gobtuvu, bal-tu kaip pieno puta. Užutėkyje ant bangų ėmė siuruoti Cu Liano valtis ir Pešo burlaivis.

– Elen!

Ji krūptelėjo: ant slenkščio stovėjo Partolis.

– Norėjau tavęs paprašyti, kad nueitum pas Cu Lianą. – Jis šiek tiek pakėlė balsą, lyg geidaudamas, kad jį išgirstų viduje. – Pamišau ant jo sofos šovinių diržą ir revolverį.

Partolis melavo; Elen puikiai tai žinojo. Matė išeinant jį ryte – be ginklų, be diržo.

– Bet... – pradėjo ji.

Jis tučiuojau ją pertarė.

– Prašau tavęs!

Partolis primygtinai pabrėžė savo žodžius. Paskui, ma-tydamas, kad jį tebedvejoja, tyliai, kone pakuždom pri-dūrė:

– Nueik... Aš tau paaiškinsiu.

Staiga Elen pagalvojo apie reikalą, atvedusį Pešą į salą. Ji lėtai nulipo verandos laipteliais. Vyro balse skambėjo baugi, išgąstinga gaidelė. O juk ji žinojo jį esant drąsų, ūmų. Ir neabejojo, kad vizitas pas Cu Lianą – tik dingstis išsiųsti ją iš namų. Staiga ji pajuto permainingą, įvykusių danguje, ir pakėlė galvą: virš jos plytėjo debesis – tamsus, kone juodas debesis. Elen darėsi vis sunkiau kvėpuoti; kaitra gniuždė visą kūną. Tikra beprotybė sūstė ją pas Cu Lianą tokiu oru. Audra tuojau pat prapliūps, kaip visada akimirksniu, gerokai anksčiau, nei ji bus pasiekusi kino bungalą. Uždususi, dvejojama ji stabtelėjo ir atsiskuto į jūrą; Pešo burlaivis pašėlusiai blaškėsi ant bangų; bangos tamsėjo. Oras atrodė sustingęs; tačiau palmės siūbavo, linko prie žemės. Ji apsisuko, patraukė atgal ir pamatė iš bungalų išeinantį Pešą. Jis žingsniavo paplūdimio link kaip atėjęs: nepridengta galva, gunktelėjęs, sugniužęs. Ji iš tolo matė taip keistai siūbuojančias jo rankas: kairėn, dešinin, pirmyn, atgal – lyg jos nepriklausytų kūnui, būtų ne jo dalis, o prižiūtos prie jo paprasta virvelė. Jis neskubėjo ir, rodos, ne nepastebėjo permainingą, įvykusių gamtoje. Kelioms minutėms Elen buvo pametusi iš akių gunktelėjusį jo siluetą: matyt, jis leidosi pietiniu kalvos šlaitu, takeliu, vedančiu prie užutėkio. Kai vėl jį išvydo, jis stovėjo iki kelių vandenyje ir įnirtingai stūmė savo lai-velį į jūrą. Išplaukti į jūrą dabar, prieš audrą... Elen riktelėjo ir puolė bėgti. Pešas paleido laivelį, kilstelėjo galvą.

– Paklauskite...

Elen kalbėjo kимиu, skausmingu balsu, kurio pati ne-atpažino. Stovėdamas vandenyje išvargusiu, perbalusiu, raukšliu išvogtu veidu, šlapiais marškiniiais perplėstomis rankovėmis, Pešas žvelgė tiesiai į akis.

– Ko jums iš manęs reikia?

Jūros užėmė gožė jo balsą; kad jį išgirstų, jis turėjo šaukti, perrėkti bangų šniokštimą. Jie stovėjo tarsi kokio-je įduboje, kurią vanduo buvo išgraužęs uoloje. Atsiritusios bangos dužo jiems prie kojų, kriokdamas puolė ant smėlio, sūkuriavo, pažirdamos dulkėmis, užpildydamos orą nepaliamamu dundesiu. Elen vargais negalais žengė kelis neryžtingus žingsnius minkštu, drėgnu smėliu.

– Jei dabar leisitės į jūrą, – riktelėjo, – paskęsit išplauk-damas iš užutėkio!

– O! Žinau!..

Pešas pavargęs gūžtelėjo pečiais. Bangos supo jį iš visų pusių, taškė pūslais, plakėsi į laivelį.

– Žinau!.. Ir kas iš to? Kas jums darbo?

Elen nieko neatsakė. Ji nežinojo, kas verčia sulaikyti tą žmogų, kuris buvo ją užpuolęs, šiurkščiai su ja elgėsi... Iš tiesų, kas jai darbo?... Prisiartinusi prie jo, nutvėrė už rankos, pakėlė į jį savo juodas žvilgančias akis.

– Neplaukite, – tarė dusliai. – Pasilikit... Padarykite... Padarykite tai dėl manęs.

Pešas žiūrėjo į ją, apkvaitęs iš pykčio, skausmo, geis-mo. Pro suplėšytus marškinius aiškiai matė styrančias, tarsi virpančias krūtis, tokią baltą jos krūtinės odą... Jis sugniaužė kumščius, susvyravo, vos neišsitiesė vanden-yje. Tai paskutinė moteris, kurią jis gali turėti... Jis greitai mirs. Būtų kvaila rūpintis likimu tų, kurie lieka.

– Jūs neplauksite, tiesa?

Elen stovėjo visai šalia, liedsama jį, beveik priglundusi kūnu.

Tada Pešas pasidavė, – išblyškęs kaip drobė, bejėgis prieš mastą to, ką tuojau padarys. Paklaikusiom akim, perkreipta burna čiupo ją į glėbį, prigludo prie jos, glaudė skruostą jai prie krūtų, pamiršo viską... Elen nesipriešino, nė nekrustelėjo. Bangos šėlo. Laivelis šokčiojo, daužėsi į visas puses. Banga sviedė juos ant smėlio, į vandenį, vieną ant kito, vieną prie kito... Jūra raiumuoja.

Atsitokėjusi iš kvaitulio, Elen ūmai pajuto sielvarto, vienatvės skausmą: Pešas išplaukė. Ji riktelėjo, vargais negalais pakilusi, nuslinko prie uolos krašto ir metė be-viltišką žvilgsnį į užutėkį. Akimirka išvydo burlaivį, kylantį ir besileidžiantį ant bangų, ir tarėsi žiūrėjusi mažutį siluetą, sustingusį prie stiebo. Širdis jai apmi-rė, mintys maišėsi galvoje... Kas nutiko Pešui? Kam ta savizudybė? Ji susvyravo vandenyje, įsikibo uolos, kad nepargriūtų. Aplinkui griaudėjo siaubingas triukšmas – jis stiprėjo, kilo į dangų. Kokosų palmės, ištisi palmynai blaškėsi į visas puses, pašėlė, vėjo draskomi. Karšti, sau-si, nepakenčiami gūšiai tuštumoje... Jai gniaužė gerklę. Trūko oro. Plaučiai traukėsi krūtinėje. Gomurys brinko, jį vėrė aštrus skausmas... Elen ieškojo takelio, mėgino bėgti. Išstypusios aštrios žolės draskė jos drabužius, žei-dė rankas... Už posūkio ji pamatė bungalą: nusileidęs į aptvarą, Partolis degino šezlongą ir pintą staliuką, par-verstus ant žemės. Išgirdęs žingsnius atsisuko ir pamatė žmoną.

– Tik pamanyk, Cu Lianas buvo teisuus! – šuktelėjo jai juokdamasis. – Šįsyk audra iš tikrųjų čia, pažiūrėk!

Pirštu jis rodė į dangų.

Elen pagavo baisi pagieža, beprotiškas noras aimanuo-ti, klykti. Ašaros sruvo iš akių, tekėjo skruostais. Visu kūnu ji dar jautė Pešo prisilietimą, jo bučinius ant lūpų, ant krūtų, karštiligišką jo veido glamonę. Nustėrusi, sugniau-žusi kumščius, neapykantos ir neviltes iškreiptu veidu jį žvelgė į vyrą ir kalbėjo jam iš lėto, skausmingai:

– Jam tai galas... Tu žinai... Tu žinojai...

Partolis gūžtelėjo pečiais, nuleido galvą.

– Vargšelis! – sumurmėjo.

Jo balse skambėjo nuoširdus gailestis, sielvartas, atjauta.

– Bet tada...

Siaubingas trenksmas neleido Elen baigti: kažkur į pal-myną trenkė žaibas. Paskui netikėtai viskas nuščiuvo. Stoją nuolanki, visiška, begalinė tyla... Niekas nejudėjo. Partolis pajuto, kad jo nervai įtempti iki paskutiniųjų. Jis laukė – smarkiai plakančia širdimi, virpančiomis šnervė-mis: audra tuoj užgrius salą. Dar... dar trisdešimt sekun-džių... Niekas nejudėjo. Jis pažvelgė į žmoną ir nustebo, kad jį tokia išblyškusi, sukritisu veidu. Būtų norėjęs ją apkabinti, pamyliuoti, pabučiuoti tuos mirtinai išbalusius skruostus, bet nediršo.

– Išsiunčiau tave pas Cu Lianą, – tarė, – nes nenorėjau, kad susitiktum tą... tą Pešą. Nenorėjau leisti, kad su juo atsiveikintum. Jis turbūt tau nesakė, ko atvykęs...

Keli lietaus lašai nukrito ant žemės.

– Atvyko, nes žinojo, kad aš – gydytojas. Jam buvo kilę įtarimų, beje, itin pagrįstų. – Partolis neapsakomai džiau-gėsi jusdamas, kaip vēsūs lašai drėkina veidą, teka per kaklą. – Iš Fidžio čiabuvių jis pasigavo raupsus. Žinai, jie ten paplitę. Beje, čia... Kas tau, Elen?... Bet... Kas tau, sakyk, kas tau?

Žaibai raižė dangų... Netikėtai duslus grumėjimas su-drebino bungalą iki pat stogo.

Iš: Romain Gary. *L'orage*. Paris: Éditions de L'Herne, 2005
Vertė Jonė Ramunytė

Mano miestas. Nedidelis, bet gražus

Visi provincijos miesteliai panašūs kaip du vandens lašai, nors manosi esą skirtingi.

Jorge Luis Borges

Prieš keliolika metų traukiniais ir pakeleivingais automobiliais keliavau iš Europos iki tuometinės Lenkijos ir Lietuvos pasienio užkardos, ties ja ir įstrigau: atrodo, iki Lazdijų netoli, bet pėsčiomis kulniuoti tų vienuolikos kilometrų nesinorėjo. Padėjo nepažįstamas muitininkas: priėjo prie turistinio autobuso, vežančio lenkus į kelionę po Baltijos šalis, ir vairuotojui pareiškė, kad mane nuvežtų iki Alytaus. Patogia sėdėdamas nevalingai klausiausi lietuviškos turizmo firmos gidės aiškinimų, kad pravažiuojamos vietovės labai neįdomios ir nieko nesakančios. Tuo metu kaip tik važiavome pro Metelių regioninį parką, kurio apylinkėse vyko garsusis 1863 metų mūšis, kurį Povilo Suzino vadovaujami sukilėliai beviltiškai pralaimėjo caro kariuomenei. Kažkur netoliese gimė garsusis sukilėlių vadas Simonas Konarskis. Galvojau, kad vadovė tiek ir verta, jeigu turistams tesugeba kalbėti apie pravažiuojamų vietų neįdomumą. Prieš įvažiuojant į mano gimtąjį miestą, ji vėl atkuto ir pareiškė, kad horizonte matosi pilkas ir niekam neįdomus, niekuo nepasižymintis Alytus. Jau vėliau susimąsčiau – o kuo iš tikrųjų pasižymi arba ne tas Alytus? Ne kartą būnant svetur tekdavo jį apibūdinti ir kaskart tekdavo naujai fantazuoti. Pavyzdžiui, Redas leido į kelnes, kai per dailės parodos atidarymą Latvijoje pristatinėjau save ir savo gimtinę sovietinio vadovėlio žodžiais: „...nebolšoi, no krasivij. Pro nego protekajet otec litovskich rek Neman. V gorode neskolko krupnych i vo vsiom mire izvestnych kombinatov. Naprimer...“

Teisybės dėlei reikia pasakyti, kad tų garsiųjų kombinatų vietose dabar riogso tik pilko betono griuvėsiai, kuriuose prisiglaudusios dažniausiai neaiškios paskirties ir pašaliniam stebėtojų nežinoma veikla užsiimančios firmelės. Šiaip jau darbštūs tautiečiai būtų juos seniai išsinešioję į privatų sektorių, bet jie pastatyti ne iš plytų, o iš monolitinio betono, todėl sunkiai įveikiami. Nostalgija dėl šių monstrų likimo ima buvusius jų darbininkus, kurie manėsi čia užtikrintai sulaukti pensijos. Jų jausmus naujai sustiprina jau svetur gyvenančių buvusių SSKP bonžų ir jų palikuonių, dabartinių stambių verslininkų ir politikierių, kalbos, kad tėviškės ūkį sugriovė landsberginiai palkikai: kaip gražiai dirbo, draugiškai linksminosi, sodino darbininkų dinastijų alėjas darbo liaudis. Tiesą sakant, numatytosios dinastijos neišsaugojo net savo palikuonių, nes anie pasipustę padus išmovė į užsienius, iš kur retkarčiais parveža parodyti anūkėlius, kurių kalbos seneliai nesupranta.

Gal kalbėsiu ne visai pagal temą, bet kažkuriomis šventinėmis dienomis važiavau pustušte miesto *mikruške*. Vairuotojas sau ir negausiems keleiviams per radiją suteikė progą klausytis man nežinomos radijo stoties nežinomos pokalbių laidos – negirdėjau nei pradžios, nei pabaigos. Nežinomas, bet numanomas kalbėtojas (laidos vedėjas į jį kreipėsi Kęstučiu) greitakalbe lyg žirnius į sieną bėrė apokaliptines nuojautas ir pastebėjimus apie vargstančią

(pati vargingiausia Europoje!), beišsilakstančią, nuolat politikų (!) apgaulinėjamą tautą. Pro langą žiūrėdamas į sausakimšas automobilių aikšteles, galvojau, kad sumaniausias Kremliaus propagandistas nesugebėtų taip taikliai pataikyti į kai kurių mūsų tautiečių nelaimingas širdis ir jausmus.

Bet grįžkime prie Alytaus. Kaip žinoma, visa ko pagrindas – gyventojai. Kaip dauguma ar visi Lietuvos miestai ir miesteliai, jis nuolatos patirdavo gyventojų kaitą: žydai, rusai, lenkai ar save tokiais laikantys lietuviai. Žiūrėk, lyg ir nusistovi žmonių bendruomenė su savo įpročiais, požiūriais į kaimynus, netgi su vietiniu durneliu, be kurio neįmanomas nė vienas miestelis, staiga šmakšt! – ir pasikeičia visa bendrija. Tokių pasikeitimų gimtinėje patyriau bent keletą. Didžiausias jų įvyko tada, kai *draugai* iš aukščiau nusprendė paversti Alytų Pietų Lietuvos pramoniniu centru. Tokią padaryti buvo planuojama Kalvariją, bet nulėmė draugo Aleksandro Drobno geležinė valia – jo žmona kilus nuo Alytaus. *Draugai* iš aukščiau tarpusavyje šmaikštaudami mano gimtąjį miestą vadino Aleksandrija. Ir tuomet surambėjusių miestelio bendruomenę užtvindė laisvųjų statybų kaliniai, iš paskvės rajonų atkeldinti rusai, savo noru atsikėlę žemaičiai, aukštaičiai, aplinkinių rajonų kaimiečiai. Senbuviai su savo papročiais ir įpročiais tarsi ištirpo šioje masėje. Praėjus keliems dešimtmečiams atsikėlėliai (tie, kurie neišsilakstė patys) tapo dalinai sugėrusiais ankstesniųjų dvasių senbuviais. Kaip ir turi būti, pradžioje jie sugriovė

senąsias, kalbant apie miestelio suplanavimą ir architektūrą, formas, įvesdami, jų įsivaizdavimu, labiau šiuolaikines. Tuometiniai architektai vartydami ne Lietuvos SSR leistus žurnalus, žavėdamiesi estų, išsaugojusių medinį paveldą, drąsa, laimino senamiesčio prieškarinio modernio griovimą, paslapčiukais perkeldami secesines duris ir šiaip įdomesnes mažosios architektūros detales į *savuosius* ūkius.

Nepriklausomybės laikais, jau praėjus pilkų blokinių penkiaaukščių erai, miesto pakraščiuose buvo statomos pilaitės su bokšteliais, vėliau jas keitė sumažintų prekybos centrų pavyzdžio statiniai. Jų gyventojai, dažniausiai vyresnio amžiaus žmonės, manau, dabar po juos klaidžioja tarsi Špesarto pilies vaiduokliai – suaugę vaikai kažin kada išsikraustė svetur. Kraštutinumai nelieka vieniši, todėl kiek įmanoma daugiau statoma medinių kryžių, pie-menėlių su dūdelėmis, mitinių karžygių stovylių – ažuolas atrodo geriausiai nukirstas, nudrožtas suteikiant jam beformę formą. Dabartiniu metu pagrindinėje aikštėje stovi baltarusiškais (?) ornamentais išpuoštas spiralinis objektas, simbolizuojantis Nepriklausomybės šimtmetį. Neretas miesto svečias giria sutvarkymą, o aš prisimenu negrįžtamai sudarkytą pagrindinės aikštės suplanavimą, senosiose gatvėse iškirstus klevus. Vietoj jų susodintos kalnų pušelės. Tai labai primena aštuntojo dešimtmečio pradžios šaldytuvų gamyklos firminio ženklo istoriją: alytiškė buvo sąjunginė gamykla, pavaldi Minsko susivienijimui „Atlant“, todėl mažiausio varžtelio pakeitimo suderinimas, trunkantis kelerius metus, privalėjo pereiti visas grandis. Maskvėnai labai didžiavosi savo sukurtu ženklu, vaizduojančiu dvi žuvis, – „vienas geriausių mūsų sukurtų!“ – ir niekaip negalėjo suprasti jo atsakiusių mūsiškių: „Vse pribalty loviat ryb...“

Ačiū Dievui, anie maskvietiški laikai seniai pamiršti, deja, mąstysena, įgavusi pačių šlykščiausių ankstyvojo kapitalizmo bruožų, dažnai išlikusi ta pati. Ne vienam miestelėnui, matant vis taisomas gatves, ne pasididžiavimas pirmiausia kyla, o negraži mintis apie pinigų plovimą – ne kartą tai ir pasitvirtino. Pavyzdžiui, šiomis dienomis, rašant šį tekstą, ardomas kuo geriausias pėsčiųjų tako grindinys, nors artimoje gatvėje šaligatvio plytelės visai susivarčiusios. Miestas iš tikrųjų įsikūręs pušynais ir ažuolynais apaugusiame gražiame Nemuno vingyje, kertamas caro laikais supulto geležinkelio pylimo – miške artėjant prie buvusio geležinkelio tilto liekanų (dabar ten puikuojasi lentelė, kad čia stovi aukščiausias Lietuvoje pėsčiųjų tiltas) apačioje lyg dvi akys spindi dvi Dailidės. Nieko blogo nepasakysi – gražu ir gerai sutvarkyta. Ir pėstieji, ir dviratinkai gali pasijusti kaip kurorte – smetoniniais laikais tokiu buvo ir planuojama paversti Alytų. Na, o žmonės? Visokių kaip kiekviename provincijos miestelyje yra: besididžiuojančių, kad jie alytiškiai, matančių tik blogąsias savybes, sąžiningų ir darbščių, tinginių ir ne-naudėlių ar net niekšų. Kažko išskirtinio nepastebiu, nors gal ir norėtūsi.

– KOSTAS POŠKUS –

Autoriaus piešiniai

Apie kvailybę, arba „Kuo jūs mane laikote?“¹

Kvailybė išmintyje ar išmintis kvailybėje?

Kūnas ir begalybė

Filosofija ir krikščionybė – iškart galėtume pagalvoti: Aristotelis ir šv. Tomas Akviniētis, Plotinas ir šv. Augustinas ir t. t. Greičiausia vis dėlto užsikabintume už Pirmojo laiško korintiečiams, kuriame klausiamo: „Kur išminčius? Kur Rašto aiškintojas? Kur šio pasaulio tyrinėtojas? Argi Dievas nepavertė pasaulio išminties kvailyste?“ (1 Kor 1, 20) Ir dar: „Pašauktiesiems – tiek žydams, tiek graikams – mes skelbiame Kristų, kuris yra Dievo galybė ir Dievo išmintis. Dievo kvailybė išmintingesnė už žmones ir Dievo silpnė galingesnė už žmones“ (1 Kor 1, 24–25). Jau ankstyvosios krikščionybės laikotarpiu apologetai, gindami krikščionybę nuo filosofinių išminčių atakų, Dievo kvailybę apregė išmintimi, tad krikščioniškoji religija tarsi suaugo su antikine filosofija.

Išminčiams Kristaus įvykis atrodė absurdiškas, todėl reikėjo priimtinių argumentų, t. y. prabilti jų pačių kalba skelbiant Gerąją Naujieną. Dieviškoji kvailybė lyg saldains buvo įvyniota į išminties popierėlį ir pati tarsi pasislėpė po blizgiu paviršiumi, bet nulupę tą pasaulio išminties sluoksnią atrastume seną ir sykiu naują žinią. Seną, nes mes jau girdėjome apie Įsikūnijimo doktriną, nukryžiuavimą ir prisikėlimą, naują – nes turime atsakyti, ką mums reiškia ši Dievo kvailybė. Atsakinėdami gal ir neišsiseksime nuo filosofinių samprotavimų, bet argi negalima pasielgti kiek kitaip: ne kvailybę apregti išmintimi, o išmintį – kvailybę?

Visuomet atsirasdavo, atsiranda, be abejo, ir atsirais išsilavinusių, protingų žmonių, kurie atmetinės šią kvailybę, t. y. atsisakys priimti Įsikūnijimo doktriną kaip realų įvykį dėl to, kad tai prieštarauja loginiams svarstymams. Pavyzdžiui, jie gali svarstyti: „Jei Dievas yra begalinis, o mes šito neneigiame, tai jis negali tapti žmogumi.“ Kiti vengia bet kokio tiesaus atsakymo: „Aš neneigiu, bet ir neteigiu...“

Filosofas Sørenas Kierkegaard'as mums pasakytų štai ką: *tu privalai išreikšti nuomonę apie Kristų, jei apie Jį išgirdai – greičiausiai gyvena tūkstančiai žmonių, girdėjusių skelbiant krikščionybę, bet niekuomet nieko negirdėjusių apie šį „privalai“². Kitaip tariant, nesuteikta galimybė išsisukti nuo teigiamo ar neigiamo atsakymo: žinia apie Kristų reikalauja aiškios pozicijos. Tu privalai – tai įpareigojimas atsakyti į klausimą „Kas yra Kristus?“³, o ne plūdiriuoti abejingume.*

Krikščionybės žinia, kuri pasirodo tokia absurdiška, kad kai kuriems tiesiog norėtųsi į tai numoti ranka, Kierkegaard'ui leidžia suformuoti Kristaus paradokso, t. y. amžinybės laikinumą, sampratą: „Iš meilės Dievas tampa žmogumi; jis sako: „Žiūrėk, štai ką reiškia būti žmogumi, tačiau, – priduria, – atsarčiai, mat aš esu taip pat ir Dievas – palaimintas, kas nepasipiktins manimi.“⁴ Filosofas išskiria tam tikrus papiktinimo pavidalus. Pirmas, papiktinimas pasirodo kaip abejingumas Kristaus atžvilgiu, t. y. neturėjimas apie Jį jokios nuomonės. Antra, vadinamasis negatyvusis papiktinimo pavidalas, kai neįstengti ignoruoti Kristaus, bet neįstengiami ir tikėti Jį, o pasiliekiama „spoksoti į vieną ir tą patį tašką – paradoksa“⁵.

Dar vienas papiktinimo pavidalas išnyra kaip teigiamasis, t. y. teigiantis krikščionybės melagingumą ir šiuo teigimo judesiu *neigiantis* Kristų: „Šitame Kristaus kaip paradokso neigime savo ruožtu glūdi visko, kas krikščioniška, neigimas: nuodėmės, nuodėmių atleidimo ir taip toliau.“⁶ Taigi šiais trimis pavidalais – abejingumu, neigimu ir teigimu – pasirodo nutylėjimas, nepakankamas tikėjimas arba nepasitikėjimas, kai tiesiog neįmanoma atlikti tikėjimo šuolio į Kristų, ir, galiausiai, įsitikinimas, kad krikščionybė yra melas. Visi šie bruožai tarsi neperžengia kažko, ką įveikus būtų galima ištarti „tikiu“.

Jei šiandien Jėzus Kristus paklaustų: „Kuo jūs mane laikote?“, galėtume pateikti tokius atsakymų variantus:

1) mes Tave laikome kažkuo mažesniu už Dievą, nes begalinis Dievas negali savęs sutalpinti į vieną kūną, todėl pilnatvišką Tavo dievybę mes neigiame, bet tikime Dievo begalybe;

2) mes netikime niekuo ir jei Tu buvai, tai buvai tik žmogus, o apie Tavo dievybę čia negali būti nė kalbos, nes mes netikime Dievo;

3) mes laikome Tave Dievu, kuris tapo Žmogumi, todėl Tu esi Dievo Sūnus ir mūsų Išganytojas;

4) mes Tave laikome mokytoju, tokiu kaip ir visi kiti;

5) mes negalime atsakyti, kuo Tave laikome, kitaip tariant, esame abejingi Tau ir klaidžiojame tarp įvairių galimybių, nė vienos iš jų nepasirinkdami.

Būtų galima vardinti ir daugiau variantų, tačiau kad ir kokią poziciją pasirinktume, yra reikalingas tikėjimas arba netikėjimas. Kartais žmogus gali ištarti: „Man atrodo, aš pradėdau įtikėti.“ Ir atvirksčiai: „Man atrodo, aš prarandau tikėjimą.“ Nė nuo vieno iš jų – tikėjimo ir netikėjimo – žmogus vien tik savo jėgomis nėra apsaugotas (plg. Jn 6, 44). Bet tai nereiškia, kad galime išvengti tam tikros pozicijos, nes abejingumas net negali būti laikomas atsakymu, veikiau tai išsisukinėjimas nuo atsakymo, bet... Jei užduotas klausimas, ar galima tylėti?

Iš pirmo žvilgsnio idėja, kad Dievas yra neaprepiamas, todėl mes nieko negalime apie Jį pasakyti ar pamąstyti, gali atrodyti labai patraukli. Ji netgi ir teisinga, nes ar galime sakyti, kad Dievas ribotas? Ar galime tvirtinti, kad Jis yra toks, o ne kitoks? Atrodo, kad mintis apie Dievo neribotumą ir mūsų mąstymo ribas išsprendžia daugybę problemų, susijusių su dieviškosios tapatybės, jei taip galima pasakyti, klausimais. Jei negalime nieko apie Dievą teigti, nes mūsų išraiškos ir mąstymas riboti, vadinasi, Jis tarsi lieka anapus mūsų mąstymo: tarp Dievo ir žmogaus atsiveria begalinė praraja. Nors krikščioniškoji teologija pripažįsta ir vadinamąjį negatyvųjį kelią, kaip teigiama Tarptautinės teologijos komisijos dokumente: „Teologija, kalbėdama apie negatyvųjį kelią ir neišreiškiamybę, galvoje turi baizingą pagarbą Trejybės slėpiniui, kuriame yra išganymas. Nors žodžiais to neįmanoma iki galo nusakyti, meile tikintieji jau tame Slėpinyje dalyvauja.“⁶ Tačiau *via negativa* turėtų būti glaudžiai susijęs su afirmatyviuoju krūviu, kurio „privalomas atspirties taškas yra Jėzaus Kristaus gyvenimas, mirtis ir prisikėlimas“⁷. Taigi krikščionybės žinia tokia – Dievas prisiliečia prie mūsų savo Įsikūnijimu.

Daug kam ši mintis atrodo absurdiška, nes ar gali Dievas taip save nužeminti? Kristaus dievytės neigimą galima aiškinti dvejopai: 1) Kristaus dievytės neigimas pasirodo kaip paties Dievo egzistavimo neigimo pasekmė ir 2) Jo dievytės neigimas remiasi mintimi, kad begalinis Dievas *negali* savęs sutalpinti į ribotą materiją. Taip netikėjimas Kristaus dievyte pasirodo kaip *teigiantis* Dievą, bet *neigiantis* Dievo įsikūnijimo galimybę.

Tačiau neišleiskime iš akių paradokso: Dievas, apie kurį kalba krikščioniškoji religija, pasirodo kaip grynų gryniausias paradoksas. Čia kartu su šv. Augustinu galime paklausti: „Kas supras visagalę Trejybę? Ir kas nekalba apie ją, jei apie ją kalba?“⁸ Kas gali suprasti Trijų egzistavimą Viename? Ir kas gali paaiškinti neriboto Dievo Įsikūnijimą ir grįžimą į vidinį Švč. Trejybės gyvenimą su prikeltu Kūnu? Čia verkiant reikia tikėjimo! Reikia tikėjimo šuolio, nes susiduriame su paradoksu po paradokso.

Mūsų protai pernelyg sugluminti ir supurtyti šių paradoksu. Bet ar tai reiškia, kad tikėjimas yra kvailystė? Tarkime, žmogus gali pasakyti: „Krikščionybė yra pernelyg absurdiška, kad pripažinčiau jos teisingumą.“ Tačiau pabandykime atsakyti į klausimą, kodėl Vakaruose taip populiarėja Rytų religijos ir filosofijos. Pavyzdžiui, dzenbudizmas, kurio mokyte aptinkame protą supurtančius koanus arba konganus – paradoksalius klausimus ir teiginius, į kuriuos remiantis vien tik loginiu mąstymu neįmanoma atsakyti, bet būtina atsikratyti įsitenėjusių įpročių, stereotipų, banalybės ir atlikti tam tikrą šuolį, kai veikiamas, mąstoma ir kalbama nesiremiant griozdiškais teiginiais, o patiriant savo protą lyg erdvę, kurioje visa įmanoma. Ar mūsų protai nėra pavargę nuo savo pačių ribotumo? Krikščionybė taip pat siūlo tapti tarsi erdve atsisakant savo nuostatų ir priimančią savo gyvenimą Kristų kaip paradoksa, po to atlikti dar vieną tikėjimo šuolį į prisikėlimą ir dar vieną šuolį į Švč. Trejybės Slėpinį.

Tikėjimas išreiškia savo paties mąstymo ir visos egzistencijos atvėrimą kažkam daugiau, o su tikėjimu atsiveria ir didesnės suvokimo galimybės. Tačiau jei kas nors paklaustų, kaip Dievas gali save sutalpinti į materiją, turėtume atsakyti, kad teiginys, jog Dievas *negali* apriboti savęs, jau apriboja paties Dievo galimybes stebuklingai prisiliesti prie žmogaus, nes teigiama, kad Jis *negali* tapti konkretiu ir kūnišku Asmeniu. Popiežius Benediktas XVI sako: „Krikščionių tikėjimas guodžia, kad Dievas yra toks didelis, jog gali pasidaryti mažas. Tiesą sakant, kaip tik tai, mano akimis, ir yra netikėta, iš anksto visai neplanuojama Dievo didybė – kad jis turi ir šią galimybę taip žemai pasilenkti.“⁹ Kristus, kuris teikia viltį, sykiu apreiškia Dievo didybę mažume ir mažųjų dalykų dalyvavimą Dievo Gyvenime. O tikėjimas tikro, realaus žmogaus, vardu Jėzus, dievyte reiškia ir teigimą, kad Jėzuje pasirodo *visas* Išganyimo krūvis, todėl Jis nėra laikomas tik paprastu mokytoju ar tik dalinai perteikiančiu dieviškumą.

Ištikimybės vardui religinėje įvairovėje

Įsivaizduokime save esančius milžiniškame pasaulyje paveiksle, kuriame kiekvienas potėpis ir spalvinis niuansas yra nepamainomas ir svarbus. Taip ir priklausymas tam tikrai religijai gali užtyti kelią į visa viršijančią Tikrovę. Tačiau įdomu, kaip nuskambėtų Kristaus klausimas „Kuo jūs mane laikote?“ šioje įvairovėje.

Jei siekiame atrasti panašumų tarp įvairių religinių sistemų, bandydami jas sujungti, galėtume sakyti, kad tokios pastangos ugdo gebėjimą geriau suprasti ir pažinti kitus asmenis, taip pat skatina dalintis nuostabomis įžvalgomis ir patirtimis. Tačiau jei staiga besizvalgydami pamirštame savuosius įsipareigojimus arba abejingai tylime apie tai,

kas krikščionybėje svarbiausia, – apie Jėzų Kristų, tarsi pamirštame ir save pačius. Juk krikščioniškąją religiją ženklina išganymas kryžius, nutiesiantis kelią į dieviškąjį ir žmogiškąjį gyvenimus bei Dievo Gailingumo Slėpinį.

Vis dėlto tikėti Kristų nereiškia laikyti save geresniu už kitus, bet pirmiausia – mylėti kitus. Tikėjimas pasirodo kaip dovana, kuri turėtų būti priimama nuolankiai, o ne teisuoliškai. Kitaip tariant, kitos religinės sistemos yra vertos pagarbos, pasitelkiant jas galima suformuoti itin svarbius žmogiškojo gyvenimo principus, tokius kaip nesavanaudiška meilė, neprievarta, sąžiningumas ir užuojauta. Kaip sako popiežius Benediktas XVI, „tai nereiškia, kad iš kitų religijų negalima nieko išmokyti. Kad krikščioniškumo kanonas jau toks tvirtas, jog mūsų nebeįmanoma vesti toliau.“¹⁰ Priešingai – domėjimasis kitomis religijomis, jų tradicijomis gali padėti pažvelgti į pačią krikščionybę iš kitos perspektyvos, bet sykiu ir įžvelgti jos branduolį – tikėjimą Jėzumi Kristumi. Galiausiai, Jėzus kaip Kristus, kaip Alfa ir Omega gali būti išvystamas ir nekrikščionio veide.

Bet kaip tada atsakyti į klausimus: „Jei Dievas yra vienas, ar mes galime taip skirstyti religines sistemas? Argi nėra jokio skirtumo, kokį kelią pasirinksim?“ Šie klausimai reikalauja atsargumo. Pirmiausia, nereiškėtų kristi į chaotišką religinį kratinį, bet nereiškėtų ir tapti uždariems bei fanatiškiems. Ir čia krikščionis atsiduria ribinėje situacijoje, kai apie Dievo vienatumą neabejotinai turėtų atsakyti, kad Jis yra vienas, vadinasi, Jis – visos visatos Dievas. Kita vertus, kaip paaiškinti tuos loginio mąstymo pertrūkius, paradoksus (Įsikūnijimas, Prisikėlimas, Švč. Trejybė), kuriuos atneša krikščionybė?

Gal geriausia būtų nutolti, bet kaip tada su Kristaus įpareigojančiu ar net griežtu klausimu: „Kuo jūs mane laikote?“ Čia, atrodo, mums ir gelbsti tie patys paradoksai, kurie iš pirmo žvilgsnio lyg ir komplikuoja atsakymą. Paradoksas neleidyta, remiantis loginiu ir kasdieniu mąstymu, apibrėžti Dievo Esmės, vadinasi, mes remiamės tuo, kas mums yra apreiškta, – *vardu*.

Mus pasiekia įvairūs vardai, tokie kaip Buda, Krišna ir t. t. Šie vardai mums taip pat gali reikšti atjautos ir meilės įsikūnijimą. Jėzaus vardas pasiekia įvairias kultūras, kuriose jis savitai suprantamas. Tačiau nereiškėtų pamiršti, kad kiekvienai religijai yra brangūs jos pačios vardai ir mes turėtume atsisakyti pretenzijos į viską žvelgti pro vienus žiūronus, nes tikėjimas ir patirtis, kuriuos atneša tam tikras vardas, ženklina ir tam tikrą gyvenimo būdą ir unikalumą. Ir net jei Apaštalu darbuose aptinkame bekompromisį teiginį, kad „nėra niekame kitame išgelbėjimo, nes neduota žmonėms po dangumi kito vardo, kuriuo galėtume būti išgelbėti“ (Apd 4, 12), vis dėlto tikėdami dieviškojo gyvenimo paslaptimi, paradoksu, visiškai negalime paaiškinti, kodėl yra daugybė religijų, daugybė kelių, bet drąsiai galime tvirtinti, kad „vėjas pučia, kur nori; jo ošimą girdi, bet nežinai, iš kur ateina ir kur link nueina“ (Jn 3, 8). Dvasia yra atvira, Jos neuždarysi.

Ištikimybė Jėzaus vardui nereiškia nei Jo vardo apribojimo, nei kitų vardų sumenkinimo, nes pasitikėjimas savuoju vardu gali stiprinti meilę tiems, kurie pasitiki ir savo religijų vardais, įsipaudusiais jų atmintyje ir širdyje nuo gimimo. Religijose glūdi kažkas nepamatuojamo, kažkas paradoksalaus, kuo įtikima, o atmeti proto argumentais nepatvirtinamą tikrovę reiškia siekį apriboti tiek save, tiek paties Dievo galimybes.

Mes girdime daugybę vardų ir sąvokų, tokių kaip Sokratas, Buda, Krišna, Konfucijus, Laodzi, nušvitimas, nirvana, dao... Bet girdime ir atkaklų klausimą: „Kuo jūs mane laikote?“ Kitaip tariant, kuo laikote Jėzų Nazaretį, kuris buvo nukryžiuotas, kuo laikote Išganyimą, Dievo Karalystę ir Dievo Dvasią? Kuo laikote krikščionybės žinią šiame kupiname įvairovės pasaulyje? Žmogus visada turėtų išreikšti nuomonę, nes: „Viešpatie, pas ką mes eisime?“ (Jn 6, 68)

– IEVA RUDŽIANSKAITĖ –

¹ Mt 16, 15.

² Søren Kierkegaard, *Liga mirčiai*, iš danų kalbos vertė Jolita Adomėnienė, Vilnius: Aidai, 1997, p. 188.

³ Ten pat, p. 185.

⁴ Ten pat, p. 189.

⁵ Ten pat, p. 190.

⁶ Tarptautinė teologijos komisija, „Teologija šiandien: perspektyvos, principai ir kriterijai“, http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/cti_documents/rc_cti_doc_20111129_tologia-oggi_lit.html.

⁷ Ten pat.

⁸ Aurelijus Augustinas, *Išpažinimai. XIII knyga*, vertė Vaidilė Stalioraitytė, Vilnius: Aidai, 2004, p. 334.

⁹ Joseph Ratzinger, „Tikėjimo krizė“, <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2010-06-01-joseph-ratzinger-tikejimo-krize/45484>

¹⁰ Ten pat.

Tacito aisčiai ir kregždės

Parama Lietuvai

...Na, skaitau, skaitau, bet vis tiek mažai žinau: dr. Rolandas Kregždys rašydamas įspūdingą mokslinę monografiją (ji išleista 2012 m.) daug kur rėmėsi Andrzejumi M. Kempiniškiu, tačiau su šiuo lenkų autoriumi iki šiol nebuvau susidūręs, o internetas tepateikia Kempinskio viešbutį Vilniuje. Bėgte bėgu į Lietuvos nacionalinę Martyno Mažvydo biblioteką.

- Nėra. Mes jo darbų neturime.
- Gal galite užsakyti iš Lenkijos?
- Galime. Bet luktelėkite. – Daili panelė pažaidžia kompiuterio klavišais ir sako: – Šią Andrzejaus Kempinskio knygą galite pasiskolinti iš Mostiškių, Lavoriškių, Nemenčinės arba Rudaminos bibliotekų.
- Kaip? Jie turi, o jūs – ne?
- Aš fondų nekomplektuoju.
- Atsiprašau, ar visos naujesnės knygos lenkų kalba – tik ten?
- Ne.
- Lenkijos parama? O vokiečiai Lietuvos neremia?
- ? – pakyla ilgos blakstienos.
- Gal knygos vokiečių kalba – Mėmelyje?
- Viso gero.
- Ačiū.

Ohoho! Taip prasidėjo A. M. Kempinskio knygos *Ilustrowany leksikon mitologii wikingów*, išleistas 2009 m., paieška. Nieko baisaus – Nemenčinė netoli.

Tacito užkurta pirtis Lietuvoje

Šiemet daug jubiliejų. Taigi, primenu dar vieną. Iššaukime gražią fejerverkų puokštę Publijaus Kornelijaus Tacito garbei, nes šiemet sukanka 1 920 (!) metų, kai šis romėnų šviesuolis apie 98 m. pasauliui šį bei tą pranešė apie aisčius, gyvenančius prie Svebų (Baltijos) jūros. Dabartiniais laikais kiekvienas Tacito žodis yra augsavertis.

2012 m. dr. R. Kregždys parašė, kad minėtų Tacito pranešimą apie baltus jis išvertė *pažodžiui*. Tai labai išmintinga. Šaltinius tik taip ir reikėtų versti. Šio autoriaus monografijoje („Baltų mitologemų etimologijos žodynas I: Kristburgo sutartis“, 2012) daug savito požiūrio, skėstančio tarptautiniuose žodžiuose ir begalinėse išnašose, išmaniai žaidžiančiose tarpusavyje. Gausiame šaltinių ir literatūros sąrašė spindi mokslininko erudicija. Jo mokslinė intuicija dažnai yra tiksli ir vertinga, bet kai atsilosis mosteli ir senajame šaltinyje apie baltus panaikina Tacito minimus faktus, tai mane suima siutas. Ryztuosi pasiimti šluotražį ir pamosikuoti prieš tokias kategoriškas išvadas. (A. M. Kempinskius turbūt pasakytų „berserkė“, jeigu yra *femininum*.)

Taigi užsižiėbiu visas šviesas, nes apniukusi popietė vilioja pasnausti. Kairėje pasidedu A. M. Kempinskio knygą su ryškiu gal bibliotekos spaudu *parama*, o priešais – R. Kregždžio monografiją. Atsiverčiu man rūpimą minėtos jo knygos 297 puslapį ir garsiai skaitau tuos du svarbius Tacito sakinius: aisčiai „[...] garbina dievų motiną, šernų atvaizdą – ženklą prietarungumo užsidėję nešioja: jis kaip ginklai ir visokia apsauga saugų deivės garbintoją ir tarp priešų daro“.*

Puolu į visąžinį internetą. Tacito žinia apie dievų motiną ir šernų atvaizdus reta. Akivaizdu, kad žinančiųjų „apvalyta“. Vadinasi, vengiama pirmojo amžiaus žinios apie dievų motiną ir šernišką karių išvaizdą. Pakartotinai skaitau tuos du sakinius knygoje ir 4 išnašoje (p. 19) Jūs, daktare, rašote: „Šerno atvaizdai sietini ne su baltų pseudomitologema dievų motina (resp. *mater deum*), bet šiaurės germanams įprastu karinių šalmų puošybos šerno atvaizdais kultūrologiniu motyvu.“ O toliau – dar kategoriškiau (p. 323): „Nekyla jokių abejonių, kad tai yra germaniškojo paveldo reminiscencija, jokiū būdu nesietina su baltų etnokultūrine savastimi ir materialiuoju paveldu.“

Štai! Pseudomitologema. Lengvai dabartiniais laikais mėtomas madingas žodelytis „pseudo“. Jūs, daktare, vienu mostu laidojate dalį seniausio šaltinio apie baltus. Ar visi recenzantai tylėjo? Matyt, tylėjo. Gal todėl ir internete tekstas „apvalytas“? Kas čia darosi, a? Kaip čia taip nusprendėte, kad Didžioji motina – ne baltams, kad tai – baltų pseudomitologema? Dar niekas to neįrodė – Jūs taip pat. Niekas neišsprendė baltų Didžiosios motinos problemos, kaip neišsprendė ir kuršių genties klausimo. Pseudo! Aplinkui tik švaistomasi pseudomitologemomis. Na jau ne, tikrai ne. Ne. Nei šiaurės germanams, nei keltams Tacito skelbtos žinios apie aisčius neatiduosiu. Ne!

Spyriau į duris ir išlėkiau laukan. Viens, du, viens, du. Visai sutemo. Tegul sau būna tie šernai ant germanų galvų. Tacitas rašė kitaip! O argi šiaurės germanai garbino dievų motiną, a? Prakaituoju. Viens, du, viens, du, – spardydama pusnis skaičiuoju. Tik pirmyn! Tamsu. Toli mirksi žiburėlis.

Viens, du. Kontūrai ryškėja. Kažkas viduje šūkaloja, pliaukši, garas veržiasi iš pirtelės. Praveriu duris. Girdžiu:

– Marija Gimbutienė lotynų *formas gestant* „suteikia [...] nebūdingą reikšmę, t. y. kaukes nešioja“. „Vėlesniuose jos veikaluose ši sintagma į lietuvių kalbą išversta dar kitaip, plg. „įvaizdžių ar amuletų nešiojimą“ (p. 297, išnaša 442). M. Gimbutienei – du kartus!

Girdisi švelnus vantos šleptelėjimas: šlept, tekšt...
– Vytautas Mažiulis? „Panašiai Tacito tekstą mėgino aiškinti ir V. Mažiulis lot. *formae aprorum* versdamas sintagma „gintariniai amuletai“. Toks aiškinimas, žinoma, priskirtinas kazuistikai“ (ten pat).

Pila karšto vandens kaušą. Ir ne tik ant nugaros. Oho! Ruošiasi trečiam. Kam? Rimantui Balsiui dilgėline vanta tik šast: „R. Balsys pateikia sintagma šerno pavidalų amuletų, kuri negalima [...]“ (ten pat).

Pasidarė linksma. Kieno dabar eilė? Daktaras atsitiesė, matyt, su kažkuriuo ilgiau kamuosis. Stveria po dilgėlinę vantą į abi rankas. Pamerkia abi kartu ir staiga tik tautkšt, taaukšt, tautkšt tautkšt iš abiejų pusių Dariui Aleknei ir garsiai murma:

– Va tau jūros krantas skalauja aisčių gentis. Krantas skalauja... – Šast, šast. – *Omnique, o ne omniumque*.

Viešpatie, pradėsiu mokytis lotynų kalbos. *Omnique, omnique...* (p. 298, išnaša 443) Išpylė prakaitas ir mane. Apkvaitau nuo karščio. Kažkas tupi greta garuose. Bandau stotis. Šliūkšt ledinio vandens kaušą man veidan. Brrr... Nieko nematau. Atsisėdu ir rėkiu:

– Tacitas parašė, kad užsidėję nešioja! Užsidėję neš...
Šliūkšt. Tyla.

– Mielas ir gerbiamas daktare R. Kregždzy, Tacitas rašė, kad užsidėję nešioja. Vadinasi, kažką užsideda, kas gerai matoma, ar ne? Bet ar būtinai tik šalmą? Gal sakinyje neišskūs daugiskaitos, linksnių ar būvardžių klausimai, – neišmanydama, ką sakyti, ir toliau burbuliuoju: – Šernų formą – ženklą prietarungumo – užsidėję nešioja... Šernų atvaizdus – ženklą prietarungumo – užsidėję nešioja... Šerninį atvaizdą – ženklą prietarungumo – užsidėję nešioja... Šerneną – ženklą prietarungumo – užsidėję nešioja...
– Cha, cha! Runkeliai!

Šliūkšt, šliūkšt vėl į akis du kartus.
– Aisčiams žiemą šernena kaip ožkena, zuikena ar meškena.

– Kvailė!
Tekšt, šliūkšt, šliūkšt.
– Ir Simonas Daukantas rašė, kad ant pečių kailius nešiojom, o rankose kuokas turėjom.

– Gal karštesniu užpilti?
– Tacitui nereikėjo aiškinti apie kailį, užmestą ant galvos ar pečių, nes tas romėnas gerai išmanė kariuomenės reikalus ir ženklus. Visi ženklanešiai romėnų Herkulio arba graikų Heraklio pavyzdžiu nešiojo žvėries kailį: letenos buvo sukryžiuotos arba surištos ant krūtinės Heraklio mazgu, o Heraklio mazgą užmezgti mokėjo kiekvienas. (Ir romėnų nuotakos kaspiną po krūtine susirišdavo Heraklio mazgu.) Na, pažiūrėkite:

Romėnų imperatorius Komodas Heraklio poza ir romėnų karys ženklanešys. Iš: Dalia Dilytė, *Senovės Romos kultūra*, Vilnius: Metodika, 2012, p. 321 ir 68

Ne tik ženklanešys, bet ir kai kurie pagalbiniai kariuomenės kariai nešiojo kailinius šarvus. Kodėl rašote tik apie šalmus? Romėnai suprato, ką reiškia ant galvos ir pečių uždėto kailio simbolis: Heraklis dar jaunystėje užmušė liūtą, jo kailį užsidėję ant galingų pečių ir nešiojo kaip apsiaustą. Priešines liūto kojas buvo susirišęs mazgu ant krūtinės. Aplink Heraklio sprandą styrojo įspūdingi liūto gaurai, o baisūs nas-

rai buvo apžioję galvą. Būdamas visa galva aukštesnis už kitus, jis vien savo išvaizda ginkluotus priešus vertė sprukti į pašones. O kai jis skubėdavo, tai kabančios liūto užpakalinės kojos ir uodega švytuodamos į šonus...

– Nutilkit!
– Ne! Apžiūrėkite Heraklio paveikslėlius internete. Kai atlikdamas penktąjį žygdarbį Heraklis pagavo milžinišką šerną, užsimitė jį ant nugaros, ant liūto kailio, ir žviegantį nešė į Mikėnus, karalius iš siaubo į žalvarinį indą įlindo. Kada garsiausias antikso didvyris neteko galių? Ogi tada, kai pats nusisiautė liūto kailio apsiaustą ir užsivilkė žmonos išaustą, pavydu ir hidros krauju užnuodytą audeklą. O Jūs – tik apie šalmus.

– Nusibodote! Eikit lauk!
– Teisingai Dalia Dilytė mano, kad Tacito tekste akcentuojamas siluetas arba atvaizdas (ten pat, išnaša 442). Daktare R. Kregždzy, surašėte lotynų žodžio *forma* reikšmes, tai iš jų renkuosi pačią pirmąją – išvaizdą. Prašau, gerbiamasis R. Kregždzy, gabus kalbininke, dar kartą apgalvoti Tacito tekstą. Prašome visi. Tai Tėvynės reikalas.

– Cha! O kaip dievų motina?
– Tacitas viską teisingai parašė. Garbintoji aisčių Motina turėjo reikalų su žvėrimis. Ramiai mąstykim, popierėlius sudėliokim. Jums pirmam parodysiu, jeigu...
– Nekyla jokių abejonių, kad tai yra germaniškojo paveldo reminiscencija...

– O man kyla abejonių. Šeši puslapiai Jūsų teksto – didelis noras įrodyti, kad šernų atvaizdai yra tik šiaurės germanų...
– Archeologiniai radiniai, moteriške!

– Teisybės dėlei reikia pasakyti, kad šiaurės germanų mitologijoje kiti žvėrys yra svarbesni negu šernai.

– Atsiverskite Andrzejaus Kempinskio knygą.
– Tiek jau to. Gerai. Atsiverčiu. 239 puslapyje yra bronzinė šalmo plokštelė. Joje iškalti du kariai. Ant abiejų galvų yra po lokį ir šerną. Plokštelėje aiški meistro mintis apie drąsą, bet ne tai, ką Tacitas pasakė. Kodėl Jūs neparašėte, kad ant šiaurės germanų šalmų greta šerno yra lokys?
– Užsičiaupkit! Ne jūsų reikalas.

– Negi tebetvirtinate, kad šiaurės germanai garbino dievų motiną?

– Jūs stačiokė.
– Nesuprantu, kodėl kalbame tik apie šalmus, kai Tacitas jų išvis nemini. Bet tiek to. Gerai. Kalbant apie plokšteles su iškaltais lokiais ir šernais, kurios būdavo ant šalmų, tai lyg ir norėtusi Jums pritarti. Bet priešai tų plokštelių nematė, nes jos visai mažos. Manykim, kad jos ramino šalmų dėvintį karį, įtikėjusį savo berserkiškumu ir amuleto gylomis, kaip kai kurios tautos tiki paukščio plunksnos ar kokio spyglio globa. Bet kariai berserkai dažniausiai buvo pabėgę nusikaltėliai ir kažin ar išvis buvo girdėję apie dievų motiną. Per savo kraugerisšką įsiūtį jie...
– Jums iš galvos dūmai rūksta.

– Išties? Mat kailinius turiu, o šalmo neturiu. Esu tikra, kad apie 98 metus po Kristaus gimimo Tacitas „Germanijos“ XLV dalyje rašė apie aisčius.

Daktaras kažkur pradingo. Matyt, nusibodau... Derybos buvo sunkios ir nevaisingos.

Lietuviškos aimanos

Atsibudau anksti. Supratau, kad miegota ant nutirpusių rankų, užsigulus abi knygas. Į mane žiūrėjo besijuokiančios biglio akys – šuo laukė pirmojo žodžio.

– Reikalas nebaigtas, – pasakiau garsiai.
Tikrai nebaigtas. Prabėgo daug metų, bet mokslininkams dar nepavyko iki galo išaiškinti tų dviejų Tacito sakinių. O dabar turime nemalonų rezultatą: neapsikentęs R. Kregždys pareiškė, kad Tacito tekstas apie aisčius „yra iš esmės koreguotinas [...]“ (p. 330). Įdomu, kas išdrįs koreguoti Tacito žodžius, kas bus tas Heraklis? Mūsų mokslinių tyrinėjimų ir hipotezių kiemas neiššluotas, nesutvarkytas, užgriozdintas nežinia, istorinių šaltinių bei įvairių svarstymų ironija. Pone R. Kregždzy, gal nereikia Tacito koreguoti? Geriau parašykite jam pagarbos odę. Mes, mirtingieji, norime – ponai mokslininkai, tokius svarbius savo ego palikę už durų, susėskite prie balto apskrito stalo ir išsiaiškinkite tiesą, nors ir pavėluotai.

– ALDONA RADUŠYTĖ –

* Du minėtieji Tacito sakiniai: *matrem deum venerantur. insigne superstitionis formas aprorum gestant: id pro armis omnique tutela securum deae cultorem etiam inter hostis prestat* (p. 297).

Žaidžiam tikrovę?

Pabundu apsisperminęs. Iš pradžių nesuvokiu, kur esu, tada pamažu grįžta nuovoka. Briuselis, viešbutis. Kambaryje dar miegojo vengras ir makedonas. Bent jau tikiuosi, kad miegojo. Mazgodamas bybį tualetu kriaukulėj galvojau apie šlapią sapną. Tai įvyko su kažkokiu keistu robotu. Niekada nesu turėjęs seksualinių fantazijų su robotikos elementais.

Kurį laiką žiūrėjau į savo trauzus, kurie tapo sapnų gaudykle. Įsimintina patirtis Europos sostinėje, tarptautinėje terpėje. Sapnas – tai, ko nepriskirčiau tikrovės laukui, turi apčiuopiamų ir nepatogių padarinių tikrovėje.

Klausiausi paskaitos, kurioje mokslininkas kalbėjo apie tai, kad ištis mes visi gyvename haliucinacijoje. Smegenys nuolat patiria haliucinacijas. Kai visi sutariame dėl kokios nors haliucinacijos, pavadiname ją tikrove.

Nekalbu vien apie protinį ar dvasinį lygmenį. Apie materialią, fizinę tikrovę. Pavyzdžiui, šunys turi dvi rūšis spalvinių receptorių – žaliai ir mėlynai spalvoms. Žmonės – tris: žaliai, mėlynai ir raudonai. Visos spalvos, kurias matome, net šviesa ir judesys mums atrodo taip, kaip atrodo būtent dėl turimų regos receptorių. Vėžys maldininkas turi šešiolika šių receptorių rūšių. Galbūt šis padaras visiškai kitaip mato judesį ir šviesą. Gal jis yra objektyvesnis tikrovės vertintojas.

Persikėlus į nematerialius dalykus... Nesvarbu, kuo tikėjumėme, dukart per metus ateina diena, kai reikia laikrodį pasukti pirmyn arba atgal. Dukart per metus įsitikinu, kad nesvarbu, kuo tikime ir koks mūsų požiūris. Jei visi susitelkiame į vieną dalyką, kartu galime nuveikti kažkokią epideminę nesąmonę.

Utku eskimai neturi sąvokos „pyktis“. Tahityje gyvenantieji neturi liūdesio sąvokos. Kai jie jaučia tai, ką mes įvardintume apatiškumu, prislėgtumu, išsekimu ar niūrumu, jie tam pavartoja vieną žodį *pe'ape'a*. Japonai žodyne turi sąvoką *arigata-meiwaku*. Tai jausmas, kai kažkas tau padarė paslaugą, kurios neprašai, ir sukėlė nesklandumų, bet iš tavęs tikimasi, kad būsi dėkingas. Šių tautų tikrovė konstruojama kitaip nei mūsų.

Internetuose galima aptikti labai daug tyrimų, kuriais bandyta išsiaiškinti, kiek kartų per dieną žmonės meluoja. 200 kartų, pasak kai kurių tyrėjų. Apie tuziną kartų, anot kitų. Nelygu kaip apibrėšime melą. Tiesos neįmanoma rasti net kalbant apie melą.

Ligoninė, baras, striptizo klubas, vienuolynas ir teatras. Šios vietos turi vieną bendrybę. Jose vienaip ar kitaip sušvinta žmonių tikrumas. Nesukurta, nesukonstruota savastis, grynoji esmė. Tiesa, vienose vietose ryškiau apreiškiami vieni tos esmės niuansai... gyvuliškumas, žemiškumas, juodosios pusės. Bet tai yra tikra.

Bare alkoholis nutrina grimą. Ligoninėje, reanimacijos skyriuje, žmonės stoja į akistatą su savo mirtingumu. Čia bet kokia poza ar įvaizdžiai nebetenka prasmės. Striptizo klube jaudrinti vaizdų, geismų ir aistrų, apsvaigę nuo alkoholio žmonės praranda valingą siekį tramdyti savo demonus. Tai gyvuliška, bet nesumeluota. Vienuolyne po dvasinių pratybų, rekolekcijų tam tikram laikui nusivalo globalizuoto gyvenimo dulkės. Grįžtama prie būties šerdies.

Ir teatras... Specialybės dėstytojas D. M. dažnai kalbėdamas apie vieną ar kitą spektaklį pamini melo ir tiesos žaismą. O. Wilde'o frazė: „Duok žmogui kaukę ir jis pasakys tau tiesą.“ Žaismas tikrovėmis. Aktorius, stovintis scenoje, gyvenantis „suvaidintoje“ tikrovėje, pasako tiesą žiūrovams, tuo metu esantiems bendrinėje tikrovėje (haliucinacijoje). Kad ir nepatogią tiesą.

Ir per šį keičiamą tikrovių žaidimą publika priima jo žodžius. Gal tik taip ir tesugeba priimti. Daugelis komikų yra ne vien sąmojingi. Geriausieji iš jų yra stebėtinai įžvalgūs socialiniai kritikai, netgi mūsų laikų diagnostikai. Juos vadiname komikais ir taip priimame jų sakomą tiesą. Juokdamesi. Juokas – gynybinis mechanizmas.

Sanskrite yra žodis *lila*. Jis nusako visą tikrovę, kosmosą kaip dieviškojo kūrybinio žaidimo rezultatą. Į šį žaidimą įeina muzika, šokis, daina... Tai vienintelis būdas pabėgti nuo iliuzijos.

Žaidžiantis vaikas. Kiek teko dirbti su vaikų grupėmis stovyklose ar kūdikių namuose, vis nusi-stebėdavau jų sugebėjimu žaisti. Jie žaidimo visata įtiki stipriau nei realiaja. Jie nesijaučia alkani, juos žaidimo įvykiai jaudina stipriau nei bendrinė tikrovė.

Toks žaidžiantis vaikas man labai primena dievą. Nes toks vaikas nuolat laviuoja tarp savo ordinarijų ir ekstraordinarijų galių. Štai pavyzdys: šioje visatoje dievas negali nemylėti žmogaus (remiantis katalikiškąja tikyba). Ordinariosios jo galios šioje sistemoje, šioje visatoje neleidžia jam nemylėti. Bet jis turi ir ekstraordinarijų galių – tai reiškia, kad jis bet kuriuo metu gali pakeisti pačią sistemą, pakeisti visatą.

Nuolat žaisdamas, keisdamas tikroves, suvoki, kad daugelis dalykų yra tariami. Ekonomika, mados, politika, virtualusis pasaulis – tai mūsų susitarimai, tam tikros iliuzijos, bendrosios haliucinacijos. Kai kas jais įtiki kaip vienintele įmanoma tikrove. O žaisdamas, suteikdamas reikšmę nereikšmingiems dalykams ir atvirksčiai, matai, kaip viskas byra. Per žaidimus patiri tikruosius dalykus – tai, kas nekinta, kas esmiška.

Prieš kurį laiką sapnavau sapną, bet prisimenu ne jį, o tik žodžius, kuriuos užsirašiau atsibudęs: „Melas yra didžiausia paslauga, kurią gali padaryti tiesai.“ Ilgą laiką nesuvokiau, ką jie reiškia.

Dabar atiduodamas didesniąją savo gyvenimo dalį teatrui, pamažu pradėdavau suvokti. Žaidimų tikrovės yra sumeluotos. Melas, kaip žaidimo elementas. Kaip kaukė žmogui, kuris pasakys tiesą. Kaip humoro lukštas, gaubiantis komiko išsakomą įžvalgą, kuri esmiškai svarbi mums.

Žavingai keista tai, kad tikrovės ieškome ir teatre – ten, kur vaidinama. Man asmeniškai žavingai keista ir tai, kad nesujaudinu matydamas robotus, bet sapne su vienu taip gerai pasikirkinau, kad net apsisperminau realybėje. Ir šis šlapias sapnas priminė kitą, iš kurio prisimenu tik žodžius.

Žaismingai įstabu.

Santykiai: susiliet subinėm ir mokytiis mirti

Poroje esantys žmonės vienodai jaus tik 9 % viso kartu praleisto laiko. Pavyzdžiui: iš šimto kartu praleistų dienų jūs abu vienu metu jusite tą pačią emociją tik devynias dienas. Emocinis disonansas. Yra būdas pasiekti maksimalų emocinį rezonansą. Jūs abu galite visą laiką jaustis supistai.

Bandžiau suprasti santykius, kad galėčiau geriau juos palaikyti. Gali būti, kad dabar tavo ar mano situacija vaikšto kažkur ir kuria prisiminimus, apie kuriuos mums vėliau pasakos. Iki dabar visi mano buvę santykiai žlugo. Manau, kad žinau kodėl. Tik viena yra suvokti klaidas ir kita – pritaikyti tas žinias praktiškai.

Kai santykiai nusistovi, kartais man atrodo, kad buitėje 80 % pokalbių pradeda vykti taip: „Gal matei mano raktus?“ – „Ka?“ – „Ai, nieko, nesvarbu, pats radau.“ Ir ilgą laiką tai gali nesikeisti. Emocinis rezonansas nėra privalomas ar būtinas dalykas. Įmanomi visokiausi teigiamų emocijų dariniai: ramus–džiugus, linksmas–atsipalaidavęs, susitelkęs–susižavėjęs, dėkingas–nustebęs ir t. t. Aišku, įmanoma abiem visą laiką jaustis nuostabiai nuolat vartojant euforikus, stimulantus ar kitas psichoaktyvias medžiagas. Tada po kurio laiko abu irgi jausitės vienodai sirgdami klinicine depresija.

Pasak kai kurių antropologų, yra dvi varomosios žmonijos jėgos – vyro trauka prie moters ir moters motinystės instinktas. Esą biologiškai jos dvi stipriausiai prisideda prie mūsų išlikimo. Tai reiškia, kad jei reikėtų rinktis, dažniausiai vyras pasirinktų mylimąją vietą vaikų, o moteris – vaikus vietoj mylimojo. Toks žmogiškųjų santykių tragizmas įtrauktas į mūsų biologinę matricą. Tokie tragediniai interesų neatitikimai net ir pačia mažiausia forma aplanko visus santykius.

Kartais regisi, kad santykiai yra kasdieninis klausinėjimas: „Ką norėtum valgyti?“, iki kol vienas iš jūsų miršta. Aišku, santykiai yra kur kas daugiau nei vien ši frazė, tačiau ji yra veikiausiai universalusia ir dažniausiai pasikartojanti. Mąščiau apie tobuliausią porą žemėje, žmones, kurie puikiai atitinka vienas kitą. Pagalvoju, kad tokiu ryšiu susietus žmones kartais turėtų nudiegti mintis, jog vienas iš jų turės ateiti į kito laidotuves.

Sokratas sakė, kad filosofija tai mokymasis, pasiruošimas mirčiai. Įmanoma, kad buvimas dviese maža dalimi yra mokymasis, kaip numirti pirmam ar antram. Nors, tiesa, pats Sokratas padoriai numirti irgi nesugebėjo. Praėjus 2 400 metų po jo mirties, jo darbai ir mintys sukasi tarp gyvųjų.

Turbūt gražiausi gyvenimo momentai yra dviasmeniai. Pavyzdžiui, susiliet subinėm kartu maudantis po dušu. Pasidaryt nedidelį fortą iš baldų ir patalynės, tada jame mylėtis. Iš naujo perskaityti pirmuosius susirašinėjimus. Sudėti kelių tūkstančių dalių dėlionę. Fotografuoti vienam kitą įvairioje aplinkoje.

Ir velniop tą emocinį rezonansą. Ne čia esmė. Yra lygtis, pavadinta dievo pirštų atspaudu: $z^{n+1} = z^n + c$.

Ji reiškia, kad labai paprastos taisyklės leidžia egzistuoti, susikurti be galo komplikuotiems dariniams. Ja galima nusakyti upių išsiskojimus, brokolių ir medžių šakų struktūrą, mūsų kraujagyslių tinklą, kosminius darinius ir t. t.

Bet mes vis dar negalime nuspėti orų, kokie bus po pusės metų. Nors žinome visus veiksnius. Žinome, kaip formuojasi smėlio kopos dykumoje, bet negalime pasakyti, kokią tiksliai struktūrą jos įgis, koks bus kopų raštas.

Chaosas elementas. Visatoje yra palikta vietos jam. Evoliucijos programoje irgi. Tik taip gali atsirasti mutacijos ir vykti tobulėjimo, prisitaikymo procesas. Dėl to chaoso elemento, net žinodami visus veiksnius ir principus, negalime nuspėti daugelio dalykų.

Galima perskaityti visas šeimų psichologijos knygas, įsiminti visus modelius ir dėsnius ir vis tiek pabaigti žlugusiais santykiais. Vėl tas pats chaoso elementas. Dabar galbūt geriausias dalykas, kurio išmokau per praktiką, – atsiradus problemai dviasmeniam ryšyje nereikia priimti pozicijų „Aš prieš Tave“. Geriausias variantas – „Mes prieš problemą“. Rezonansas nėra siektiniausias dalykas. Kiekvienoje melodijoje yra punktas ir kontrapunktas. Tai ją paverčia visavertiška.

Su visais tragizmais, pasidulkinimais fortuose, subinių pasitrynimais, chaotiškais elementais, nesuskalbėjimais ir nesupratimais. Bandome harmonizuoti. Nuolat grojame ir klausomės.

– MARIUS POVILAS ELIJAS MARTYNENKO –

Mieli šatėniečiai!

Mūsų leidynei galima užsiprenumeruoti Lietuvos paštuose arba internetu www.prenumeruok.lt. Kasmėnesinė prenumerata priimama iki kiekvieno mėnesio 26 d. Mėnesio prenumeratos kaina – 2,40 Eur. Mūsų indeksas 0109.

Mėnesio prenumerata į užsienį kainuoja 5 Eur. Užsienyje gyvenantys skaitytojai gali užsisakyti redakcijoje, atsiųsti čekį redakcijos adresu VŠĮ „Šiaurės Atėnų fondas“, Mėsinių g. 4, 01133 Vilnius, arba pinigų pervesti į sąskaitą banke „Swedbank“ LT36 7300 0100 0000 7071.

„Šiaurės Atėnų“ jau ketvirtadienio pavakare galima rasti Vilniaus knygynuose „Akademinė knyga“, „Eureka!“, „Keistoteka“ ir „Mint Vintu“.

DANIIL CHARMS

Užrašai iš dienoraščių

Meilė. Pradinė būklė. Meilė – socialinis reiškinys, t. y. ten, kur blėsta socialiniai rezonatoriai, meilė gėsta; ten, kur šie rezonatoriai sukuriama kultūrinės klasės pastangomis, meilė pasiekia tolstojiškus užmojus ir „taikos“¹ mastus. Mūsų laikmetis – pereinamasis. Meilės nėra ir ji nyksta. Seksualumas – šiandienos fantomas! Erotika – atgyvena. Ateities meilė draugui – giminytė, meilė – kaip tarp kandžių!

Šiandieniniai vyrų ir moterų santykiai paradoksalūs ir beverčiai visomis savo apraiškomis! Dėl to, kad jie takūs! Jie nepastovūs! Tai ateities prasidėjimo fazė.

• Štai ant gretimo suoliuko sėdi kvaiša storu paltu ir skaito „Literatūros istoriją“. Demonstratyviai pieštuku brauko tekstą. Kvaiša!

• Pernelyg dažnai greta išskirtinės figūros, nuostabios krūtinės ir puikių kojų tenka matyti storžievišką, proletarišką marmūzė. Darosi taip apmaudu.

• Gerbiu tik jaunas, tvirtas, putlias moteris. Į visus kitus žmonijos atstovus žvelgiu įtariai.

• [...] Moteris pažįstu geriau nei bet kas kitas ir galiu pasakyti, kaip kuri nors apsirengusi moteris atrodo nuoga. [...]

• [...] Mėšos Aleksandras Ivanovičius² nevalgo ir moterų nemylė. Nors kartais myli. Rodos, netgi dažnokai myli.

Bet moteris, kurias myli Aleksandras Ivanovičius, man negražios, todėl, sakykime, tai net ne moteris. [...]

• [...] Kai žmogus sako: „Man nuobodu“, čia visuomet slypi seksualinės problemos. Moteris, kuri niekuo nekvepia, atgrasi. Moteris, nuo kurios dvelkia genitalijų kvapu, – maloni. Ji jaudina.

Moteriai nederėtų per dažnai praustis, idant nenuplautų lytinių organų kvapo; kuo josios šakumo dvelksmas stipresnis, tuo geriau. Žinoma, moteris turi būti atidi, kad jos tarpkojis nepradėtų dvokti šlapimu.

• Kliudamasis protu noriu tapti genijumi, bet atsiduodamas jausmams noriu būti nuogas putlių moterų apsuptyje, moterų, nuo kurių dvelkia stipriu genitalijų kvapu, ir trokštu, kad šios moteris patirtų susijaudinimą žvelgdamos į mane.

• Kai du žmonės žaidžia šachmatais, man visada atrodo, kad jie vienas kitą mulkina. Juolab jei žaidžiama iš pinigų. Apskritai žaidimas iš pinigų man atgrasus. Draudžiu žaisti man matant. Kortuotojus bausčiau mirtimi. Tai pats teisingiausias kovos su azartiniais žaidimais būdas. Užuoat žaidę kortomis, jie geriau susirinktų ir vienas kitam paskaitytų moralę. Kitais atvejais moralai nuobodūs. Įdomiau merginti moteris.

Moterys visuomet mane domino. Mane visuomet jaudino moterų kojos, ypač aukščiau kelių. Daugelis mano moteris esant ydingomis būtybėmis. Bet tik ne aš! Priešingai, netgi laikau jas kažin kuo labai patraukliomis.

Putli, jauna moteris! Kuo ji smerktina? Viskas jai gerai. Visai kitas reikalas – vaikai. Sakoma, kad jie nekalti. O aš manau, kad jie galbūt ir nekalti, bet laikiai bjaurūs, ypač kai šokinėja. Visada dingstu iš ten, kur esama vaikų. Ir Leonidas Saveljevičius³ nekenčia vaikų. Tai aš jam įskiepiju tokį požiūrį.

Apskritai, tai, ką kalba Leonidas Saveljevičius, kažkada anksčiau esu sakęs aš. Ir ne tik Leonidas Saveljevičius. Visi džiaugiasi nugvelbę mano minčių atplaišų. Man tai net kelia juoką. Antai vakar pas mane užsuko Oleinikovas ir pasakė, kad visiškai nebesusigauo gyvenimo verpetuose. Daviau jam kažkokių patarimų ir išlydėjau. Ir mane paliko laimingą ir pats išėjo pakilios nuotaikos. Žmonės tikisi iš manęs palaikymo, kartoja manuosius žodžius, žavisi mano poelgiais, bet pinigų nemoka. Kvailiai! Neškite man daugiau pinigų, ir jūs pamatysite, koks aš būsiu laimingas.

¹ Originale žodis (rus. *мировых*) rašomas su kabutėmis. Galima dvejopa interpretacija dėl žodžio *мир* reikšmės – „pasaulis“ ir „taika“. Turint omeny, kad prieš tai Charmsas mini Levą Tolstojų, greičiausiai minty turima būtent taikos mastai – kaip aliuzija į žymiausią pastarojo rašytojo kūrinį „Karas ir taika“ (*čia ir toliau – vert. past.*).

² Autoriaus kolega poetas, dramaturgas Aleksandras Vedenskis.

³ Rašytojas, filosofas, poetas Leonidas Lipavskis.

Eilės

Pirtis

Pirtis – šlykšti vieta.
Pirtyje žmogus vaikštineja nuogas.
O būti nuogas žmogus nemoka.
Pirtyje jam nėra kada apie tai pagalvoti.
Jam reikia plaušine trinti savąjį pilvą
ir muiluoti pažastis.
Visur pliki kulnai
ir šlapį plaukai.
Pirtyje dvokia šlapimu,
vantos talžo nelygią odą.
Šutvė su muiluotu vandeniu –
visi jiems pavydi.
Nuogi žmonės grumiasi kojomis,
stengiasi kulnu užvažiuoti kaimynui per žandikaulį.
Pirtyje žmonės begėdžiai ir niekas nesistengia būti gražus.
Čia viskas prieš akis:
ir nukaręs pilvas,
ir kreivos kojos.
Ir žmonės bėgioja susilenkę,
manydami, kad taip pridera.
Ne veltui kažkada buvo manoma, kad pirtys –
tai blogųjų jėgų šventyklos.
Nemėgstu visuomeninių vietų,
kur vyrai ir moteris atskirai.
Net tramvajai kur kas malonesni nei pirtys.

1934 m. kovo 13 d.

Proza

Gerai:

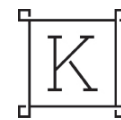
Mocartas,
plačiakaulės moteris,
krūtiningos moteris,
jaunos, tvirtos,
žvalios, itin sultingos moteris,
mėsa, pienas,
humoras,
paprasa, patogi suknelė, pabrėžianti
figūros stiprumą.

Blogai:

Čaikovskis, Skriabinas,
smulkių kaulų moteris,
plokščiakrūtės, stilingos, liesos, miklios,
gležnos, dargi demoniškos moteris,
aštrūs patiekalai su actu,
nuotaika,
madinga suknelė, papuošta mažyčiais niekučiais, su pretenzija į prabangą.

• Vienas drūtas žmogus sugalvojo būdą, kaip sulieknėti. Ir sulyso. Prie jo pradėjo kibti ponios, klausinėdamos, kaip jam pavyko pasiekti tokių rezultatų. Suplonėjęs žmogelis ponioms atsakydavo, kad vyrai lieknėja tiesiog akyse, o damos – ne, neva moteris turi būti apkūnios. Ir jis buvo visiškai teisus.

Iš: Даниил Иванович Хармс. *О женщинах и о себе: дневниковые записи, стихи, проза. Москва: Альта-принт, 2006*
Vertė Vitalijus Gailius

LIETUVOS
KULTŪROS
TARYBA

LIETUVOS RESPUBLIKOS
KULTŪROS MINISTERIJA

